

МАТЕРИЈАЛНА ДЕПРИВАЦИЈА, СИРОМАШТИЈА И СОЦИЈАЛНА ИСКЛУЧЕНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

МАЈА ГЕРОВСКА МИТЕВ

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

**МАТЕРИЈАЛНА ДЕПРИВАЦИЈА,
СИРОМАШТИЈА И СОЦИЈАЛНА
ИСКЛУЧЕНОСТ КАЈ ДОМАЌИНСТВАТА ВО
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

МАЈА ГЕРОВСКА МИТЕВ

Скопје, 2012

Издавач:

Фондација „Фридрих Еберт” - Скопје
Филозофски Факултет, Скопје

За издавачот:

д-р Хајнц Бонгарц
Dr. Heinz Bongartz

Лектура:

Инда Костова Савиќ

Превод од англиски на македонски јазик:

Соња Стефановска-Трајаноска

Насловна страница и дизајн:

Дамјан Лозановски

Рецензенти:

Д-р Хајнц Бонгарц
Д-р Марија Донева

Теренско истражување:

Печати:

Пропоинт - Скопје

Тираж:

300

Студијата ја подготви д-р Маја Геровска Митев, Институт за социјална работа и социјална политика, Филозофски факултет, Скопје.

Обработката на прашалникот и пресметките на дистрибуцијата на сиромаштијата/приходот ја помогна: проф. д-р Димитар Ефтимоски, Факултет за администрација и менаџмент на информациски системи, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Битола, и Факултет за бизнис економија, Скопје.

Ставовите искажани во оваа студија се ставови на авторот и не ги одразуваат политиките или ставовите на Фондацијата Фридрих Еберт.

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

364.662(497.7)(047.31)

316.344.233(497.7)(047.31)

316.614(497.7)(047.31)

ГЕРОВСКА Митев, Маја

Материјална депривација, сиромаштија и социјална исклученост кај домаќинствата во Република Македонија 1 Маја Геровска Митев. - Скопје :Фондација 11 Фридрих Еберт", Канцеларија во Македонија, 2012. - 72 стр. : граф. прикази ; 21 см

Библиографија: стр. 59-62. - Содржи и прилог: Анкетен прашалник

ISBN 978-9989-109-64-5

I. Митев, Маја Геровска види Геровска Митев, Маја

а) Сиромаштија - Македонија - Истражувања б) Социјална исклученост - Македонија - Истражувања

COBISS . MK-ID 91473674

СОДРЖИНА

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ	7
ВОВЕД: НАЦИОНАЛНИ И КОМПАРАТИВНИ АСПЕКТИ НА МАТЕРИЈАЛНАТА ДЕПРИВАЦИЈА, СИРОМАШТИЈАТА И СОЦИЈАЛНАТА ИСКЛУЧЕНОСТ	11
ИНСТИТУЦИОНАЛНА И РЕГУЛАТОРНА РАМКА ВО ОДНОС НА ПРАШАЊАТА НА МАТЕРИЈАЛНАТА ДЕПРИВАЦИЈА, СИРОМАШТИЈАТА И СОЦИЈАЛНАТА ИСКЛУЧЕНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	16
МЕТОДОЛОГИЈА НА ТЕРЕНСКОТО ИСТРАЖУВАЊЕ	25
РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО	29
<i>МАТЕРИЈАЛНА ДЕПРИВАЦИЈА КАЈ ДОМАЌИНСТВАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА</i>	<i>29</i>
<i>СИРОМАШТИЈА КАЈ ДОМАЌИНСТВАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА</i>	<i>35</i>
<i>СОЦИЈАЛНА ИСКЛУЧЕНОСТ КАЈ ДОМАЌИНСТВАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА</i>	<i>42</i>
ДИСКУСИЈА	48
ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	55
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	59
ПРИЛОГ	63

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Мерењето на сиромаштијата и социјалната исклученост претставува исклучителен предизвик заради нивната повеќедимензионалност, како и заради недостатокот на општоприфатена операционализација и индикатори за овие појави. Во тој поглед, стратегијата Европа 2020 (ЕУ2020) нуди конкретни индикатори за проценка на сиромаштијата и социјалната исклученост, со што државите-членки на Европската унија и државите-кандидати се во можност да применат синхронизиран и компаративен методолошки пристап. Индикаторите ЕУ2020 во социјалната сфера претставуваат можност за надополнување на статистичките алатки кои се применуваат во Република Македонија за мерење на сиромаштијата и социјалната исклученост и содаваат услови за поквантитативен пристап кон формулирањето и насочувањето на социјалната политика. Оваа студија, користејќи ги индикаторите предложени со Стратегијата ЕУ2020, нуди проценки и анализи за сиромаштијата и социјалната исклученост кај домаќинствата во Република Македонија. Студијата го анализира степенот и профилот на домаќинствата кои се соочуваат со материјална депривација (беда, лишеност), сиромаштија и социјална исклученост во Република Македонија.

Во однос на ризикот од сиромаштија и социјална исклученост, мерењата направени според индикаторите Европа 2020 покажуваат дека 44,5% од домаќинствата во земјата се погодени со еден од трите ризици и тоа: ризик од сиромаштија, ризик од материјална депривација и/или ризик од невработеност. Во таа смисла, компаративната анализа укажува дека додека стапката во Република Македонија е двојно поголема од онаа во Европската унија (23,5%), сепак слични високи стапки на ризик од сиромаштија и социјална исклученост има во Бугарија (41,6%), Романија (41,4%) и Латвија (38,1%). Доколку сиромаштијата и социјалната исклученост се мерат како кумулативен збир на сите три ризици, тогаш 7,2% од домаќинствата влегуваат во категоријата сиромашни и социјално исклучени во Република Македонија (6% во Европската унија).

Материјалната депривација во Република Македонија е пристуна во голем размер. Според достапноста до одредени добра и можноста за задоволување одредени егзистенцијални потреби, 494 домаќинства или 30,8% домаќинства во Република Македонија се материјално лишени (погодени), бидејќи не можат да обезбедат 4

и повеќе ставки од листата на 9-те неопходни ставки. Мнозинство од сите домаќинства првенствено не можат да обезбедат средства за еднонеделен одмор надвор од домот (54,2%), потоа не можат да платат непредвидени трошоци (49,9%), а третата најчеста работа која домаќинствата не можат да си ја дозволат, е оброк со месо, пилешко или риба, секој втор ден (39,3%). Овој последен аспект укажува на состојба на сиромаштија во исхраната кај една третина од домаќинствата во земјата.

Мерењето на сиромаштијата дефинирано како помалку од 60% од националниот просек на расположливи приходи по домаќинство покажува дека 22,9% од анализираниите домаќинства во Република Македонија може да се дефинираат дека живеат во ризик од сиромаштија. Доколку се применат други прагови на мерење, на пример 40% од националниот просек на расположливи приходи по домаќинство (што обично се дефинира како умерена сиромаштија), тогаш 13,7% од домаќинствата би влегле во оваа група, додека прагот од 50% (на работ на сиромаштија) укажува дека 17,1% од домаќинствата живеат на работ на сиромаштијата. Џини индексот (GINI) кој го мери степенот до кој распределбата на приходот кај домаќинствата во рамките на една економија отстапува од совршено еднаква распределба, покажува дека постои умерена до висока нееднаквост во однос на расположливиот приход кај домаќинствата во Република Македонија (37,83). Анализата на одговорите во однос на најважните извори на приходи кај домаќинствата покажува дека половина од нив, или 53,1%, имаат примања од редовна, постојана работа. Пензиите претставуваат втор најзначаен извор на приходи за 24,3% од домаќинствата. Третиот најчест извор на приходи доаѓа од земјоделството (6,4%), по што следат приходите од привремена работа (5,8%), социјална помош (5,2%) и дознаките од странство (3,9%).

Во однос на социјалната исклученост, истражувањето применува различни мерења. Во Република Македонија, стапката на домаќинства без вработени лица, или со низок интензитет на работа е 17%. Покрај исклученоста од пазарот на трудот, студијата ја мери социјална исклученост преку процена на лицата кои не користат услуги/немаат пристап од/до системот на социјална заштита. Податоците покажуваат дека во 54,4% од домаќинствата има невработени лица кои не примаат никаква државна помош или услуга, односно се исклучени од системот на социјална заштита, додека исклученоста на старите лица (над 65 години) од системот на социјално осигурување (пензии) покажува дека во 9,3% од домаќинствата ниту еден од старите лица над 65 години не е примател на пензија.

Освен исклучувањето од формалните јавни услуги и мерки, истражувањето, исто така, го анализира пристапот и учеството на домаќинствата во различните форми на општествениот живот. Одговорите во врска со учеството во културниот живот (мерено според фреквенцијата на посети на: театар, кино, балет, опера итн) покажуваат дека 70,5% од домаќинствата не посетуваат културни настани – што пак, укажува на состојба на културна сиромаштија кај најголем дел од домаќинствата

во земјата. Слични одговори се дадени во однос на учеството во организациите на граѓанското општество, односно 76% од домаќинствата не учествуваат во работата на било кој тип на организација. Оние кои учествуваат, пак, главно се ангажирани во верски организации (8,9%) или политички партии (7,9%).

Профилот на домаќинства кои се соочува со ризик од сиромаштија и социјална исклученост, во оваа студија сугерира дека следниве фактори имаат голем придонес: лоцираноста во регион со низок БДП по глава на жител (североисточниот регион), припадноста на помалку застапена етничка заедница (Ромите), опстојувањето од средства од социјална помош, недостатокот на основно образование (домаќинства каде главата на домаќинството е без основно или завршено основно образование), недостатокот на вработување (главата на домаќинството е невработено лице), како и големината и структурата на домаќинството (брачни двојки и домаќинства со деца повеќе се погодени од сиромаштија, додека домаќинствата без деца и домаќинствата со стари лица повеќе се погодени од материјална депривација).

Овие наоди треба да бидат внимателно разгледани при дефинирањето на националните цели во однос на сиромаштијата и социјалната исклученост. Тие, исто така, може да послужат како важна алатка за поконкретно насочување на мерките и инструментите на социјалната политика.

ВОВЕД:

НАЦИОНАЛНИ И КОМПАРАТИВНИ АСПЕКТИ НА МАТЕРИЈАЛНАТА ДЕПРИВАЦИЈА, СИРОМАШТИЈАТА И СОЦИЈАЛНАТА ИСКЛУЧЕНОСТ

Проблемите на сиромаштијата и социјалната исклученост претставуваат сериозна пречка за економскиот и социјалниот развој на државите. Заложбите за нивно ефективно надминување неопходно треба да се засноваат врз сеопфатни истражувања и анализи на населението и регионите погодени со таков тип проблеми. Сепак, идентификацијата и третирањето на овие проблеми секогаш не е лесна задача заради комплексноста на нивното дефинирање и операционализација. Како што наведува Донева, сиромаштијата има многу димензии и најчесто се анализираат нејзините материјални аспекти, но, сепак, треба да бидат земени предвид и другите нејзини страни како недостатокот на способности и можности, потребни за постигнување просперитет и исполнетост (2011, стр. 79). Согласнојќи се со ваквата констатација, појдовна точка на оваа студија е да обезбеди податоци не само за дистрибутивната димензија на сиромаштијата и социјалната исклученост, туку, исто така, и за недостатоците на дистрибутивната димензија (пр. недостатокот на достапност до добра), како и за партиципативната димензија (или релацискиот аспект), односно пристапот до услуги и учеството во јавниот живот меѓу домаќинствата во земјата.

Во таа смисла, оваа студија нуди детални податоци и анализи на прашањето на сиромаштијата и социјалната исклученост кај домаќинствата во Република Македонија применувајќи го најновиот приод на Европската унија (ЕУ) кој се состои од три различни димензии. Имено, според Стратегијата Европа 2020, сиромаштијата и социјалната исклученост треба да се мерат според комбинација од три индикатори: изложеноста на ризик од сиромаштија, материјалната депривација и нискиот интензитет на работа (или домаќинства без вработени). Оттука, ова истражување детално се осврнува на опсегот на домаќинствата кои се соочуваат со овие три вида ризици, како и нивните социо-економски, етнички, просторни и други важни карактеристики.

Постојните официјални податоци поврзани со показателите ЕУ2020 во Република Македонија делумно се достапни преку Државниот завод за статистика.¹ Единствен достапен официјален показател кој се однесува на социјалната исклученост е бројот на лицата кои се тешко материјално лишени, иако неговото пресметување не се прави врз основа на целосната листа од 9 ставки. Според овие податоци, бројот на лица кои се материјално лишени се намалил од 55,9% во 2005 година на 41% во 2010 година. Другите официјални податоци за сиромаштијата и домаќинствата без вработени лица (кои не се засновани врз пресметките во рамките на ЕУ2020) укажуваат на тоа дека 30,9% од населението е сиромашно (Државен завод за статистика, 2010), додека стапката на домаќинствата без вработено лице (според возрасна група) е 21,4% (0-17) и 16,6% (18-59).

Табела 1: Официјални податоци за сиромаштија, материјална депривација и невработеност во Република Македонија

	2006	2010
Во ризик од сиромаштија	29,8	30,9
Тешко материјално депривирани (лишени)	51,0	41,0
Лица кои живеат во домаќинства без ниедно вработено лице	29,4 (0-17)	21,4 (0-17)
	24,7 (18-59)	16,6 (18-59)

Извор: Државен завод за статистика од различни материјали – праг (линија) на сиромаштија (2006 и 2010 година), Република Македонија 2020 година, Анкета на работна сила (2010)

Споредбата помеѓу официјалните податоци за сиромаштијата, материјалната депривација и невработеноста во земјата (пресметани поинаку од пристапот на ЕУ) со податоците од земјите-членки на ЕУ и земјите-кандидати покажува дека Република Македонија се соочува со многу повисока стапка на население изложено на ризик мерено според сите три показатели. Компаративната анализа покажува дека стапката на сиромаштија во Република Македонија (30,9%) речиси двојно е поголема од просекот во ЕУ27 (16,4%), и е повисока од стапката на сиромаштија во Бугарија и Романија (20,7% и 21,1%) како и Хрватска (20,5%). Иако стапките во однос на материјалната депривација, исто така, многу се поголеми во Република Македонија, отколку во сите држави членки на ЕУ и државите кандидати, постојат некои слични трендови кои може да се согледаат. Имено, слично како и во Република Македонија, некои држави-членки на ЕУ се соочуваат со многу поголема депривација отколку со стапка на сиромаштија.

На пример, за разлика од другите ЕУ членки, стапките на материјална депривација во Латвија, Унгарија, Бугарија и Романија се многу повисоки отколку стапките на сиромаштија во овие земји (види Табела 2 подолу). Ова покажува дека приходите во овие земји не се доволни за обезбедување пристаен животен стандард на населението.

Табела 2: Сиромаштија, материјална депривација и невработеност во ЕУ, и селектирани држави-членки на ЕУ и држави-кандидати за ЕУ, 2010

	Тешко материјално лишени лица	Во ризик од сиромаштија (по социјалните трансфери)	Лица кои живеат во домаќинства со многу низок интензитет на работа	Лица во ризик од сиромаштија и социјална ексклузија
ЕУ 27	8,1	16,4	10,0	23,5
Белгија (BE)	5,9	14,6	12,6	20,8
Бугарија (BG)	35,0	20,7	7,9	41,6
Чешка Република (CZ)	6,2	9,0	6,4	14,4
Данска (DK)	2,7	13,3	10,3	18,3
Германија (DE)	4,5	15,6	11,1	19,7
Естонија (EE)	9,0	15,8	8,9	21,7
Ирска (IE)	7,5	16,1	22,9	29,9
Грција (EL)	11,6	20,1	7,5	27,7
Шпанија (ES)	4,0	20,7	9,8	25,5
Франција (FR)	5,8	13,5	9,8	19,3
Италија (IT)	6,9	18,2	10,2	24,5
Кипар (CY)	9,1	17,0	4,0	24,0
Латвија (LV)	27,4	21,3	12,2	38,1
Литванија (LT)	19,5	20,2	9,2	33,4
Луксембург (LU)	0,5	14,5	5,5	17,1
Унгарија (HU)	21,6	12,3	11,8	29,9
Малта (MT)	5,7	15,5	8,4	20,6
Холандија (NL)	2,2	10,3	8,2	15,1
Австрија (AT)	4,3	12,1	7,7	16,6
Полска (PL)	14,2	17,6	7,3	27,8
Португалија (PT)	9,0	17,9	8,6	25,3
Романија (RO)	31,0	21,1	6,8	41,4
Словенија (SI)	5,9	12,7	6,9	18,3
Словачка (SK)	11,4	12,0	7,9	20,6
Финска (FI)	2,8	13,1	9,1	16,9
Шведска (SE)	1,3	12,9	5,9	15,0
Обединето Кралство (UK)	4,8	17,1	13,1	23,1
Исланд (IS)	1,8	9,8	5,6	13,7
Хрватска (HR)	14,5	20,5	15,4	31,3

Извор: Eurostat, 2012

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_50

Слична состојба може да се забележи кога ќе се спореди стапката на лица кои живеат во домаќинства со многу низок интензитет на работа во Република Македонија и други држави-членки и држави-кандидати за ЕУ (и покрај разликата во начинот на пресметка). Имено, таквата споредба покажува дека во Република Македонија има повисока стапка на лица кои живеат во домаќинства без вработени лица споредено, на пример, со Обединетото Кралство (13,1) или Хрватска (15,4). Не е можно да се направи споредба меѓу Република Македонија и ЕУ во однос на стапката на население кое е дефинирано дека живее во ризик од сиромаштија или социјална исклученост бидејќи во Република Македонија не се прави таков вид пресметка. Новиот пристап кон пресметување на сиромаштијата и социјалната исклученост укажува на многу повисоки стапки на население во ЕУ кое е изложено на ризик. Во таа смисла, стапките се движат од 15% во Шведска до 41,6% во Бугарија.

Академската литература критички се осврнa на официјалното признавање и прифаќање на оваа нова методологија за пресметка на сиромаштијата и социјалната исклученост во Европската Унија. Бредшо и Мејхју (2010), на пример сметаат дека постои ризик собраните податоци за депривација да бидат несигурни бидејќи истите може едноставно да се прашање на избор на сопствен животен стил, а не индикација за куповната моќ. Понатаму, одредено домаќинство може да ги поседува предметите кои се земаат како индикатори за депривација, но тие предмети да бидат оштетени/расипани. И, конечно, овие автори сметаат дека политиките генерално не можат да интервенираат на ниво на депривација (стр.180). Дејли, од своја страна, дава аргументи по тоа прашање велејќи дека многубројните дефиниции и индикатори придонесуваат за различни толкувања на сиромаштијата. Таа, исто така, ја нагласува лингвистичката промена од „сиромаштија“ во „ризик од сиромаштија“, која го „дестабилизира значењето на сиромаштијата и, истото, го прави да биде функција на самиот процес на мерење, а не состојба која постои кај вистински луѓе во реалниот живот“ (2010, стр.154-155). Сепак, има и научници кои наоѓаат позитивни елементи во овој нов пристап, како на пример Бонгарт, кој смета дека таквиот пристап може да придонесе за дефинирање на структуриран и координиран одговор на актуелните проблеми, како и за приспособување на системот на социјалната помош кон новите ризици (2010). Гугушвили, пак, нагласува дека новите тенденции во скорешните истражувања на сиромаштијата и социјалната исклученост во Европа и поголемата улога на анализата на материјалната депривација, го отвораат патот за спроведување на повеќе социолошко ориентирани истражувања, кои недостасуваа во минатото, кога монетарната димензија и нејзините детерминанти се истражуваа првенствено преку призмата на стандардните економски теории (2011, 39).

Во истиот позитивен дух, се надеваме дека оваа студија ќе придонесе кон дополнување на некои од официјалните податоци за сиромаштијата во Република Македонија, но уште поважно, дека ќе обезбеди најнови, подетални и построкурирани информации за домаќинствата во Република Македонија кои се соочуваат со проблеми во однос на сиромаштијата, материјалната депривација и социјалната исклу-

ченост. Податоците од ова истражување може да послужат како важна алатка во ажурирањето на постојните стратегии, политики и услуги во Република Македонија кои се однесуваат на сиромаштијата и социјалната исклученост, преку нудење подиректни мерки кон домаќинствата идентификувани како сиромашни и социјално исклучени.

ИНСТИТУЦИОНАЛНА И РЕГУЛАТОРНА РАМКА ВО ОДНОС НА ПРАШАЊАТА НА МАТЕРИЈАЛНА ДЕПРИВАЦИЈА, СИРОМАШТИЈА И СОЦИЈАЛНА ИСКЛУЧЕНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Иако постојат повеќе извештаи и осврти на институционалната и правната основа на системот на социјална заштита во Република Македонија (Амитсис, 2004; Донева, Ѓорѓев, Герова-Митев и Калова, 2007; Димитријоска, 2012), за целите на оваа студија важно е да се претстави рамката која ќе овозможи решавање и унапредување на идентификуваните проблеми. Всушност, како што тврдат и Перси и Смит, „начинот на дефинирање на социјалната исклученост може да го утврди обемот на политичкиот одговор – кои прашања треба да се опфатат, кои групи или области треба да се целта“ (2000, стр. 15). Исто така, „релациониот аспект на депривацијата ја нагласува потребата за третирање на општествените процеси и институциите кои придонесуваат за депривација“ (де Хаан, 2001, стр.34).

РЕГУЛАТОРНА (ЗАКОНСКА) РАМКА

Врз основа на соодветните законски акти, системот на социјална заштита обезбедува детална покриеност на лицата кои се соочуваат со проблеми поврзани со материјалната депривација, сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија. Во законите, според кои лицата изложени на ризик од овие проблеми можат да се здобијат со одредени социјални права се вбројуваат: Законот за социјална заштита и неговите измени и дополнувања (79/2009, 36/2011, 51/2011), Законот за вработување и осигурување при невработеност и неговите дополнувања и измени (37/97, 51/2011 и 11/2012), Законот за минимална плата (11/2012), Законот за пензиско и инвалидско осигурување и неговите дополнувања и измени (80/93, 51/2011, 11/2012), Законот за вработување на инвалидни лица (44/2000), како и посебните подзаконски акти и другото „меко“ законодавство, како што се стратегиите, националните акциски планови, годишните програми и други владини одлуки и мерки. Постојат и други важни законски акти (од областа на здравството, социјалното домување, итн), но во оваа прилика ќе бидат дискутирани само оние кои се дел од системот на социјална заштита.

Иако ризикот од материјална депривација не е експлицитно споменат, главните социјални ризици според кои Законот за социјална заштита гарантира пристап до права и услуги, се: ризикот по здравјето (болест, повреда и инвалидност); ризиците поврзани со старост и стареење; ризиците поврзани со самохраните родители; ризикот од невработеност, губење приход; ризикот од сиромаштија и други ризици на социјалната исклученост (чл. 2). Важно е да се нагласи дека неодамнешните законски измени предвидоа зголемување на бројот на ризиците (т.е. ризикот од сиромаштија) и рedefинирање на одредени ризици (т.е. други ризици на социјалната исклученост) што укажува на поголема потреба за регулирање на сиромаштијата и социјалната исклученост во рамките на законската регулатива. Покрај тоа, се бележи позитивен тренд во однос на воведувањето нови категории ранливо население кои имаат право на социјална парична помош, како што се: слепите лица, децата без родители и родителска грижа и мајките со четврто дете.

Главните социјални права и услуги кои можат да се добијат согласно Законот за социјална заштита се обезбедуваат преку: социјална превенција, вонинституционална заштита, институционална заштита и парична помош. Паричната помош опфаќа десет различни права, меѓу кои три се програми за *општи права* - социјална парична помош (за работоспособни лица и материјално необезбедени), постојана парична помош (за лица неспособни за работа и материјално необезбедени), еднократна парична помош и помош во натура, како и седум *категоријални права* како што се: паричен надоместок за лицата кои до осумнаесетгодишна возраст имале статус на дете без родители и родителска грижа; паричен надоместок за мајки со четврто дете; паричен надоместок за помош и нега од друго лице; надоместок на плата за скратено работно време поради нега на дете со телесни или ментална пречки во развојот; парична помош за социјално домување; право на здравствена заштита; и додаток за слепило и мобилност (чл. 44). И покрај сеопфатноста на правата од Законот за социјална заштита, другите важни аспекти, како што се: критериумите, подобноста, времетраењето и износот на овие права, беа предмет на зголемена контрола и ограничувања во текот на изминатата деценија. Во таа смисла, промените предвидоа: воведување на условување со јавна работа на корисниците на социјална парична помош, намалување на износот на социјалната парична помош за 50% по третата година (претходно ова намалување беше предвидено по петтата година), прекинување на правото на социјална помош во времетраење од 6 до 12 месеци во случаите кога корисниците нема да обезбедат точни и навремени информации, или ќе одбијат понуда за работа. Некои членови во овој Закон, кои потенцијално можат да придонесат кон дискриминација помеѓу различните категории корисници на социјална помош, се однесуваат на разликите во дефинирањето на „материјално необезбедените лица“ на лицата кои се способни и лицата кои се неспособни за работа. Имено, оние кои се неспособни за работа се дефинирани како „материјално необезбедени“, ако имаат приходи помалку од 5.000 денари (81 евро), додека оние кои се способни за работа се сметаат за „материјално необезбедени“ доколку имаат примања пониски од износот на социјалната парична помош

или 2.140 денари по лице (35 евра). Слично на тоа, износот на социјалната парична помош се зголемува пропорционално со секој дополнителен член на домаќинството, но само до пет члена, изедначувајќи ги на тој начин потребите на повеќечлените домаќинства кои бројат повеќе од пет члена (кои обично повеќе се изложени на ризик, како, на пример, домаќинствата на Ромите) со оние на помалите домаќинства.

Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност (37/97, 51/2011 и 11/2012), меѓу другите права, обезбедува и право на паричен надоместок за лицата кои изгубиле работа, како и право на обука, преквалификација, итн. Во однос на домаќинствата без вработени лица, Законот утврдува можност членовите на домаќинството да добијат поддршка на приходите пред да побараат социјална помош. Сепак, важно е да се нагласи дека овој Закон предвидува паричен надоместок само за невработените лица кои имаат евиденција за платени придонеси за социјално осигурување од најмалку 9 месеци, но, само доколку работниците ја изгубиле работата без „нивна вина.“ Тоа значи дека, главно, стечајните работници или отпуштените работници може да бидат предмет на ваква финансиска компензација. Ограничувањата кои беа воведени во текот на изминатата деценија се однесуваат на намалување на максималното времетраење на помошта (од 15 на 12 месеци), како и намалување на износот на паричниот надоместок за невработеност. Најновите ограничувања (11/2012) се однесуваат на намалување на времетраењето на надоместокот за невработеност, од 5 години, на 18 месеци, за стечајните работници кои имаат 5 години до пензионирање и најмалку 15 години работен стаж.

Во областа на вработувањето, изготвена е и Национална стратегија за вработување, како и соодветни акциони планови. Ваквите „меки“ правни акти претставуваат значајно дополнување на постојното законодавство за пазарот на трудот, првенствено поради поконкретната идентификација на националните цели и активности поврзани со вработувањето на ранливите групи. Овие документи, исто така, се структурирани во согласност со приоритетите и целите на стратегиите на Европската унија. Оттука, најновата Стратегија за вработување - 2015 ги идентификува целите на државата во однос на стратегијата позната како „Европа 2020.“ Анализата на неодамна донесениот Национален акциски план (2011-2013) покажува дека постои недостаток на повеќе конкретни мерки насочени кон мнозинството регистрирани невработени лица, односно оние без завршено основно образование.

Донесувањето на Законот за минимална плата (11/2012) претставува значаен напредок во насока на поддршка на соодветна заработувачка и е особено важен за подобрување на условите за лицата кои се соочуваат со сиромаштија и покрај тоа што се вработени, како и за лицата кои се материјално лишени. Законот предвидува минимум нето и бруто-плата определена како 39,6% од просечната бруто плата во претходната година. Износот за 2012 година е веќе договорен и изнесува 8.050 денари (132 евра) за нето плата и 12.265 денари (201 евро) за бруто-плата. Минималната плата ќе се применува со тригодишен преоден период за вработените: во

текстилната, конфекциската, и кожарската индустрија. Се очекува дека минималната плата ќе го подобри нивото на платите на околу 65.000 работници кои во моментот добиваат плати под овој износ. Утврдувањето на минималната плата како процент од просечната исплатена плата е охрабрувачки елемент, означувајќи дека минималната плата може да се зголеми со порастот на просечната плата. Сепак, останува важен предизвик како овој Закон ќе се спроведува во практиката. Искусвените податоци посочуваат дека во моментот (со пропишаното минимално ниво за плаќање на социјалните придонеси) постојат голем број случаи каде работодавачот бара (зема) дел од исплатена плата (разликата меѓу договорената сума со работникот и потребното минимум ниво за социјални придонеси). Таквите случаи особено се присутни меѓу инвалидните работници и нивните работодавачи, што имплицира постоење на дискриминација и бара поригорозен надзор од Државниот трудов инспекторат во врска со заштитата на правата на работниците.

Законот за пензиско и инвалидско осигурување (80/93, 51/2011, 11/2012) предвидува паричен надоместок за пензионираните работници во форма на старосна пензија, инвалидска пензија и семејна пензија. Минималните земјоделски пензии и воените пензии се дополнителни две форми на пензии кои ги обезбедува Фондот за пензиско и инвалидско осигурување. Земајќи ја предвид традицијата на повеќегенерациски домаќинства во земјата, пензискиот систем не само што обезбедува значителна поддршка на приходот за постарите лица во Република Македонија, туку исто така тој компензира за потребите на невработените членови на домаќинството кои живеат со пензионерите. Главната реформа во пензискиот систем во земјата предвиде воведување на задолжително целосно финансирано осигурување на пензиите, но оваа реформа се однесува само на младите вработени лица и нема особено влијание врз поранливите категории. Непријавените работници без придонеси за социјално осигурување не се во можност да го исползуваат пензискиот систем. Слично на тоа, членовите на нивните семејства се потенцијално, исто така, лишени од можна пензија како преживевани лица. Повеќето студии кои ги истражуваат лицата исклучени од пензискиот систем во земјата (Доневска, М, Ѓорѓев, Д, Геровска-Митев, М и Каловска, Т, 2007, Борнарова и Геровска-Митев, 2009) укажуваат на постоење на значителен број постари лица кои не се опфатени со пензија, односно бројката се движи од 31% до 48% од лицата на возраст од 65 години и погоре. Дополнителна промена која влијаеше врз системот за социјална заштита беше направена со донесувањето на Законот за придонеси од задолжително социјално осигурување (142/2008, 64/2009, 156/2009), кој предвиде намалување на стапките на придонесите кај сите три форми на социјално осигурување, односно намалување на пензискиот придонес од 21%, на 18% од бруто-платата, намалување на придонесот за здравствено осигурување од 11%, на 7,3% и придонесот за осигурување во случај на невработеност од 1,6%, на 1,2% во 2011 година. Овие намалувања имаат значително влијание врз солвентноста на осигурителните фондови, односно Фондот за пензиско и инвалидско осигурување и Фондот за здравствено осигурување. Во однос на ранливите категории, овие намалувања, исто така, имплицираат потенцијално

намалување на квалитетот на грижата и услугите, како, на пример, ранливите категории кои не можат да си дозволат приватни здравствени услуги, како и оние кои живеат во руралните и оддалечените области каде што ваквото намалување може да доведе до затворање на јавните здравствени центри.

Законот за вработување на инвалидни лица (44/2000) предвидува мерки за поддршка за да се обезбеди еднаква положба на лицата со инвалидитет на пазарот на трудот. Во смисла на овој Закон, инвалидно лице е: лице со оштетен вид, оштетен слух, со пречки во гласот, говорот, јазикот, телесно инвалидно лице, лица со пречки во интелектуалниот развој и лице со комбинирани пречки. Мерките за подобрување на условите на овие лица се состојат во: доделување неповратни средства за работодавците кои вработуваат инвалидни лица (за вработување, за адаптација на работното место, за набавка на опрема); ослободување од данок и обезбедување на средства за социјални придонеси и финансиска поддршка. Една од главните пречки за поголемо вклучување на инвалидните лица на пазарот на трудот е недостаток на прецизни статистички податоци за нивниот број и профил. Според Агенцијата за вработување, во декември 2011 година имало 2.165 инвалидни лица регистрирани како невработени, од кои поголемиот дел биле лица со пречки во интелектуалниот развој (или со когнитивна попреченост), како и воени инвалиди. Земајќи го предвид недостатокот на понуда на работа на пазарот на трудот во земјата, може да се заклучи дека овој Закон не може целосно да се реализира во пракса, со што инвалидните лица стануваат уште повеќе подложни на социјална исклученост.

Националната стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост 2010-2020 е првиот систематски владин документ за справување со сиромаштијата и социјалната исклученост. Претходно Владата имаше донесено привремена верзија на Стратегијата за намалување на сиромаштијата во 2001 година која немаше никаква практична имплементација. Потоа следеше донесувањето на Програмата за социјално вклучување (2004) во која беа идентификувани четири категории на социјално исклучено население: корисниците на дрога и нивните семејства; уличните деца/децата на улица и нивните родители; жртвите на семејно насилство и бездомниците. Овие категории беа идентификувани врз основа на нивната повисока ранливост и недостаток на организирана социјална помош сразмерна на нивните потреби. Иако критикувана како произволна, тесна и премногу крута, сепак оваа програма го започна процесот на дефинирање и прецизирање на категориите на социјална исклученост. Во тој поглед, Националната стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост претставува сеопфатен преглед на различните области (13 области) со конкретни цели, мерки и предуслови за секоја од тие области. Може да се констатира дека таквиот широк пристап не успева да обезбеди поконкретна идентификација на групите кои се соочуваат со ризик од сиромаштија и социјална исклученост, ниту, пак, нуди поконкретни индикатори врз основа на кои понатаму може истата да се операционализира и спроведе.

Стратегијата за интензивирање на социјалната инклузија на Ромите во системот на социјална заштита во Република Македонија за периодот 2012-2014 исто така се вбројува меѓу неодамна донесените документи од областа на социјалната инклузија. Овој документ ги идентификува стратешките приоритети, како и областите во кои треба да се преземе акција, вклучувајќи: интензивна промоција и усвојување на превентивни мерки за намалување на бројот на Роми долгорочни корисници на социјална заштита, обезбедување на социјални услуги за Ромите на локално ниво, зајакнување на вонинституционална заштита и воведување нови форми на дневни услуги, како и подобрување на квалитетот на услугите за Ромите во рамките на институционалната заштита. И покрај фактот дека постои посебна стратегија за Ромите, како и посебни акциски и оперативни планови за Ромите во областите на: образование, вработување, домување и здравство, сепак, овој документ, иако претставува неодамнешна иницијатива, не ги вклучува релевантните аспекти идентификувани во рамките на ЕУ за националните стратегии за интеграција на Ромите, како што се: обесправените микро-региони или сегрегираниот населби; методите на за-силен мониторинг; како и распределбата на доволно финансиски средства од државниот буџет.

Покрај овие основни законски акти и документи, Владата донесе голем број дополнителни програми наменети за лицата изложени на ризик од сиромаштија и социјална исклученост, како, на пример, за: условени парични трансфери; субвенција за енергетска сиромаштија; јавни кујни; бесплатни училишни книги; предучилишна поддршка за децата Роми, итн. Најголем дел од овие програми се наменети за корисниците на социјална парична помош и нивните деца, иако некои од нив се универзални (како, на пример, бесплатните учебници) или се насочени кон одредени категории (децата Роми).

ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА

Управувањето и администрацијата на социјалната заштита и социјалната инклузија во Република Македонија, главно, го врши Министерството за труд и социјална политика, иако другите министерства, како што се Министерството за здравство и Министерството за образование, исто така, имаат одредени надлежности во областа. Во рамките на Министерството за труд и социјална политика има 11 сектори (за труд; пензиско и инвалидско осигурување; еднакви можности; социјална помош; инспекциски надзор над примената на законските и другите прописи од областа на социјалната заштита; заштита на децата; европската интеграција; правни, нормативни, општи и заеднички работи; буџет, финансии и сметководство; координација и техничка помош на министерот, стратешко планирање), 2 организациони единици (Одделение за внатрешна ревизија и Одделение за човечки ресурси), како и 2 органа во состав на Министерството: Управата за прашања на борците и воените инвалиди и Државниот инспекторат за труд. Министерството, исто така, е одговорно за надзор над Фондот за пензиско и инвалидско осигурување и Агенцијата за вработување. Во рамките на социјалната заштита, постои посебно Одделение за социјална инклузија кое се занимава со управување со политиките и програмите кои се однесуваат на лицата кои се во ризик од сиромаштија и социјална исклученост.

Центрите за социјална работа (ЦСР) се првата инстанца каде граѓаните можат да побараат помош кога ќе се соочат со одредени социјални ризици. Центрите за социјална работа се единици на централната власт иако истите се дисперзирани на локално ниво, со вкупно 30 меѓуопштински центри во целата држава. Центрите за социјална работа нудат професионални и административни услуги, вклучително обезбедување на парична помош, како и професионално советување и теренски посети. Огромниот број на професионални задачи и многуте корисници на социјална помош кои се опслужуваат од страна на центрите за социјална работа беа меѓу темите на неодамнешните дебати во однос на поделбата на работата и можноста за формирање на посебно тело кое ќе се занимава само со финансиските надоместоци на корисниците на социјална помош.

Центрите за вработување (Агенцијата за вработување) се единици на централната власт, иако на локално ниво се застапени со 30 канцеларии дисперзирани во секој град на државата. Центрите за вработување, главно, даваат услуги на невработените, како, на пример: обука и преквалификација; професионална ориентација; работни клубови (отворена канцеларија, работилници, индивидуални работни планови, и др.); стимулации за вработување на лица со посебни потреби. Слично како и ЦСР, вработените во центрите за вработување се преоптоварени, со што вкстува-

њето на побарувачката и понудата на работна сила станува потешко. Покрај тоа, се чини дека постои недостаток на ефикасна координација меѓу централната Агенција за вработување и локалните центри, како и недостаток на делегирана надлежност на локалните центри при создавањето и операционализацијата на локалните акциски планови за вработување.

Со донесувањето на Законот за локална самоуправа, во 2002 година и Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа, во 2004 година, општините добија надлежности во однос на испорака на услуги од социјалната заштита и социјалната инклузија на локално ниво. Сепак, овој пренос на надлежности се однесува само на градинките и јавните домови за стари лица (во општините каде истите постојат). Другите општински активности во социјалната сфера зависат од фискалната моќ на секоја единица за локална самоуправа. Одделението за социјална и детска заштита во рамките на општините е главна организациска единица која е задолжена за локалните стратегии за ранливото население. Меѓутоа, во многу случаи ова одделение нема доволно финансиски или човечки ресурси за да спроведе посеопфатни мерки насочени кон категориите на население во ризик од сиромаштија и социјална исклученост.

И покрај добро развиената мрежа на агенции на централно и локално ниво што се занимаваат со прашања поврзани со социјалната инклузија, сепак се чини дека постои несоодветен институционален пристап. Имено, на централно ниво се забележува минимална координација меѓу надлежните институции, што резултира во делумни политики и мерки кои секогаш не одговараат на потребите на ранливото население. На локално ниво се јавуваат проблеми поради недостаток на соодветно финансирање, соодветни човечки ресурси и приоритизација, во прилог на социјалната инклузија.

Анализирајќи ги природата и суштината на законските и институционалните промени што се случија во изминатите 10 години во областа на социјалната заштита, вработувањето, социјалната помош и социјалното осигурување, се забележува двоен тренд. Имено, ценејќи според времетраењето на правата и износите на надоместоците предвидени со системот на социјална заштита пред 2000 година, се констатира забележлив тренд на намалување, ригидност и условеност во однос на услугите и правата кои се предвидени во моментот (т.е. намалување на времетраењето и износот на социјалната помош, намалување на времетраењето и висината на осигурување од невработеност, воведување на услов за работа за примателите на социјална помош, а за невработените, намалување на придонесите за социјално осигурување, итн.) Од друга страна, се јавува и видлив тренд на воведување нови права и услуги, кои се сосредоточени на поранливата и социјално исклучена популација, која немаше систематски третман во системот на социјална заштита во минатото (односно услуги на дневна грижа за жртвите на семејно насилство или трговија со луѓе, засолништа за бездомници и деца на улица, субвенции за енергија за

примателите на социјална помош, итн.). Овие трендови не се единствено карактеристични за Република Македонија, туку се среќаваат и во другите земји во Регионот, но и пошироко, во рамките на Европската унија. Меѓународната академска дебата резултираше со анализи кои го окарактеризираа овој тренд на социјалната држава како: раст до ограничувања (Флора, 1986), заштеди на државата на благосостојба (Мишра, 1990), расформирање на државата на благосостојба (Пјерсон, 1994). Причините за овие конкретни промени во случајот на Република Македонија може да се лоцираат во неколку фактори кои можат да се поделат во три групи:

- 1) Конкретни социо-економски проблеми, како што се: континуирано висока стапка на невработеност, високо ниво на сива економија, континуирано голем број корисници на социјална заштита, итн.
- 2) Влијанието на меѓународните организации, меѓу кои и финансиските институции, како што се Светската банка и Меѓународниот монетарен фонд, и нивните услови за заеми и кредити кои успеваат да ја насочат реформата на социјалната политика кон нео-либерален дискурс, и
- 3) Недостаток на лобисти за социјална политика во државата, како и низок профил на социјалната политика на државната политичка агенда во транзицискиот период по 1990 година.

Сите овие фактори придонесоа различните владини состави во Република Македонија да го прифатат неолибералниот пристап кон реформирањето на системот за социјална заштита како единствено одржлива политичка опција која понуди само економски и буџетски аргументи за последователните законски измени и иновации во политиките. Во таа смисла, проценката е дека сегашниот систем на социјална заштита обезбедува услуги за лицата кои се најмногу изложени на ризик, кои се најмаргинализирани и кои се соочуваат со тешка сиромаштија, додека превентивниот карактер на системот за социјална заштита полека престанува да постои.

Оттука, оваа студија има за цел да обезбеди податоци за бројот и профилот на домаќинствата во Република Македонија не само во однос на лицата кои се најмногу изложени на ризик, туку и во однос на лицата кои и покрај приходите и работата сè уште се соочуваат со ризик од сиромаштија и социјална исклученост. Во таа смисла, современиот систем на социјална заштита мора да ги земе предвид таквите категории и да обезбеди соодветна регулаторна и институционална поддршка, која може долгорочно да биде од полза за општеството како целина.

МЕТОДОЛОГИЈА НА ТЕРЕНСКОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Постигнувањето на главната цел на ова истражување, односно *оценување на обемот и профилот на домаќинствата во Република Македонија кои се соочени со ризик од сиромаштија, материјална депривација и невработеност, и преку тоа стекнување увид во степенот и профилот на социјално исклучените домаќинства*, беше можно само преку спроведување на квантитативно истражување преку кое се дојде до потребните податоци за анализа. Паралелно со квантитативниот метод, во оваа студија, исто така, се користеа и квалитативни техники, како, на пример, преглед на литературата и компаративна анализа, со цел да се дојде до целосно и сеопфатно разбирање на прашањата на сиромаштијата, материјалната депривација и социјалната исклученост во Република Македонија.

Квантитативното истражување беше спроведено на примерок од 1.602 домаќинства во Република Македонија, што претставува репрезентативен примерок за целата земја. Истражувањето беше спроведено во сите осум статистички региони и во него беа вклучени сите етнички заедници врз основа на нивната официјална застапеност на ниво на држава.

Начинот и постапката за избор се состоеја од повеќеслоен случаен примерок, интервјуа лице в лице, како и прашалник. Примерокот беше подготвен со користење на податоците од Државниот завод за статистика (последниот попис на населението од 2002 година и последните достапни предвидувања на населението од 31.12.2009 година) за населението над 15 години, според структурата на населението, местото на живеење и етничката припадност.

Примерок на домаќинства

Во првата фаза на дефинирање на примерокот, бројот на испитаниците за секој статистички регион беше одреден како дел од големината на населението над 15 години кое живее во тој регион.

Во втората фаза, добиениот примерок се реализираше во 237 појдовни точки во 70 општини. Генерално имаше 6-7 испитаници по појдовна точка низ целата територија на земјата.

Појдовните точки беа лоцирани во согласност со:

- Поделбата град/село (во зависност од големината на местото на живеење)
- Големината на општината и соодветниот број испитаници во примерокот
- Етничка дистрибуција

Во третата фаза, изборот на домаќинствата беше заснован врз методот на случаен избор, пришто домаќинствата беа идентификувани по методот на бирање на секоја трета куќа од левата страна на улицата во урбаните средини. Во руралните области, домаќинствата беа избрани по методот на бирање на секоја четврта куќа од двете страни на патот.

Примерок на испитаници

За целите на ова истражување, беше одлучено испитаникот да биде главата на домаќинството. Во отсуство на главата на домаќинството, испитаникот беше еден од родителите или лице компетентно да одговори на прашања релевантни за економската положба на домаќинството.

Постигнатиот примерокот се состоеше од 1.602 испитаници, од кои:

- 1.235 мажи (77,1%)
- 367 жени (22,9%)

Според етничка припадност, во примерокот беа вклучени: 1.058 етнички Македонци (66,1%), 399 етнички Албанци (24,9%), 50 етнички Турци (3,1%), 27 етнички Роми (1,7%) и 13 други (0,7%).

Теренската работа беше спроведена меѓу 7 и 14 септември 2011, со помош на 71 анкетар и 15 супервизори.

Стапка на одбивање и одговорање

- Бројот на одбивања да се учествува во ова истражување е 230 случаи. Во поголем дел од овие случаи, односно во 148 случаи, главна причина која беше наведена за одбивањето да се учествува во истражувањето беше недостатокот на време за интервју. Според региони, најголем број одбивања бележи скопскиот регион (90), а најмал број одбивања вардарскиот регион (5).

Вкупната стапка на одговори е 0,81 и е подетално претставена во табелата подолу:

Стапка на одговор		
А. Број на посетени домаќинства кои се квалификуваат за истражувањето	1969	
В. Број на контактирани испитаници	1832	
I. СТАПКА НА КОНТАКТ (В/А)		0.93
С. Одбивање на испитаникот да одговори	230	
Д. Согласност на испитаникот да биде интервјуиран	1602	
II. СТАПКА НА СОРАБОТКА (D/B)		0.87
Е. Прекинати интервјуа	0	
Ф. Завршени интервјуа	1602	
III. СТАПКА НА ЗАВРШЕНИ ИНТЕРВЈУА (F/D)		1.00
СТАПКА НА ОДГОВОР (I*II*III)		0.81

Дефинирање на концептите

За целите на анализата на податоците добиени со квантитативното истражување, главните концепти кои се предмет на оваа студија, главно, беа дефинирани и анализирани според дефинициите на Европската унија и методот на пресметка на ЕУРОСТАТ.

- Во ризик од сиромаштија: Лицата со просечни расположливи средства (приходи) под прагот на ризик од сиромаштија, кој е поставен на 60% од националниот просек на расположливи средства (приходи) (по социјалните трансфери).
- Материјална депривација: Лица на кои условите за живот им се строго ограничени поради недостаток на ресурси. Тие искусуваат најмалку 4 од 9-те депривации. Тие лица не можат да си дозволат:

- I) да платат кирија, ниту сметки за комунални услуги
- II) да платат за соодветно затоплување на својот дом
- III) соочување со неочекувани трошоци
- IV) да јадат месо, риба, или протеински еквивалент секој втор ден
- V) еднонеделен одмор надвор од домот, еднаш годишно
- VI) автомобил
- VII) машина за перење
- VIII) телевизор во боја или
- IX) телефон.

- Лицата кои живеат во домаќинства со многу низок интензитет на работа (во нашата студија дефинирани како домаќинства без вработени): Лицата на возраст од 0-59 години кои живеат во домаќинства каде возрасните работеле помалку од 20% од нивниот вкупен работен потенцијал во текот на изминатата година.

Поради фактот што истражувањето беше фокусирано на домаќинствата и главата на домаќинството како единица на истражување, операционализацијата на оваа дефиниција вклучи пресметка на домаќинствата каде главата на домаќинството е на возраст помеѓу 0-59 години и каде ниту еден член на домаќинството не работи.

- Лицата изложени на ризик од сиромаштија или социјална исклученост: Овој индикатор одговара на збирот на лицата кои се: во ризик од сиромаштија или се сериозно материјално лишени лица или лица кои живеат во домаќинства со многу низок интензитет на работа. Лицата се бројат само еднаш, дури и ако тие се јавуваат во неколку подиндикатори.²

Покрај тоа, оваа студија го анализира и бројот на домаќинствата кои се соочуваат со повеќекратна социјалната исклученост, односно се погодени со сите три ризици: ризик од сиромаштија, материјална депривација и се вбројуваат во домаќинства без вработени лица.

EUROSTAT кратка дефиниција на ризик од сиромаштија или социјална ексклузија
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_50

РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

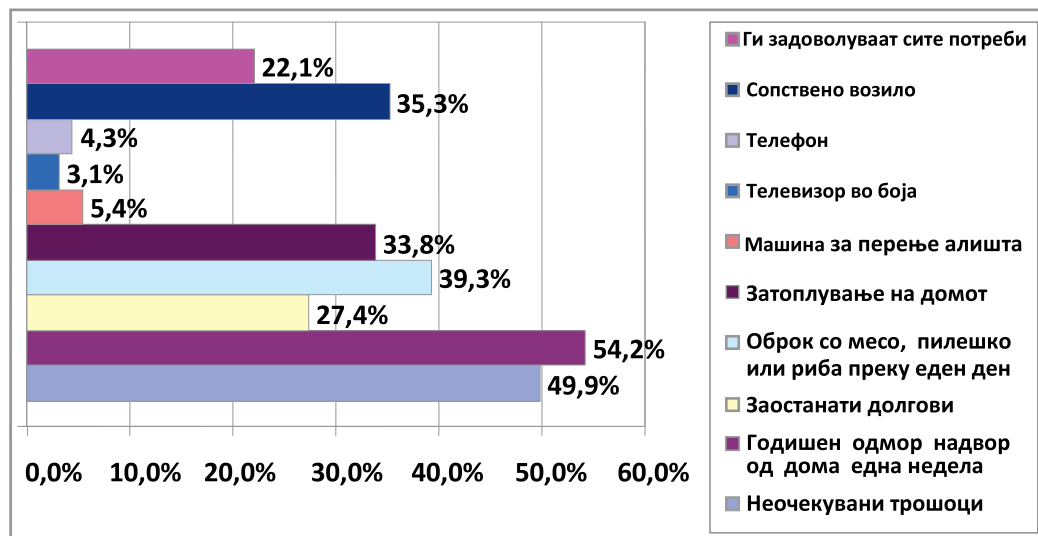
МАТЕРИЈАЛНА ДЕПРИВАЦИЈА НА ДОМАЌИНСТВОТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Во делот на обработката на материјалната депривација, акцентот, главно, беше ставен на способноста на домаќинствата да задоволат (купат или платат) одредени егзистенцијални потреби, како и оценката на условите на домување во однос на квалитетот, големината и сопственоста на живеалиштето. Покрај тоа, истражувањето имаше за цел да ги утврди основните причини за неможноста домаќинствата да ги платат или ги обезбедат основните потреби. Друга важна цел на ова истражување, исто така, беше да се процени бројот на домаќинства во Република Македонија кои не можат да задоволат некои од основните потреби неопходни за пристоен животен стандард, како што се: i) способноста да ги подмират непланираните трошоци; ii) да си дозволат еднеделен годишен одмор надвор од дома; iii) да ги подмират заостанатите долгови (хипотека или кирија, сметките за комунални услуги); iv) да си дозволат оброк со месо, пилешко или риба секој втор ден; v) да платат за греење на домот; vi) да располагаат со машина за перење; vii) да располагаат со телевизор во боја, viii) да располагаат со телефон; ix) да располагаат со личен автомобил. Доколку домаќинството не е во можност да задоволи барем 4 од 9-те наведени основни елементи, тогаш тоа се дефинира како материјално депривирани домаќинства.

Според резултатите од истражувањето, се проценува дека 494 домаќинства или 30,8% од сите испитани домаќинства се материјално лишени поради неможноста да обезбедат 4 и повеќе од 9-те основни потреби. Домаќинствата кои се во можност да ги обезбедат сите 9 потреби се малцинство, односно 22,1% од сите анкетираните домаќинства, што покажува дека 78% од домаќинствата во Република Македонија имаат проблем со обезбедување на некои од основните потреби за пристоен живот.

Анализата направена според видот на потребата покажува дека поголемиот дел од домаќинствата пред сè не можат да си дозволат годишен одмор од времетраење од една недела надвор од дома (54,2%), после кое следи неможноста да се платат непредвидени трошоци (49,9%) и на трето место е (не)можноста да си дозволат оброк со месо, пилешко или риба преку еден ден (39,3%).

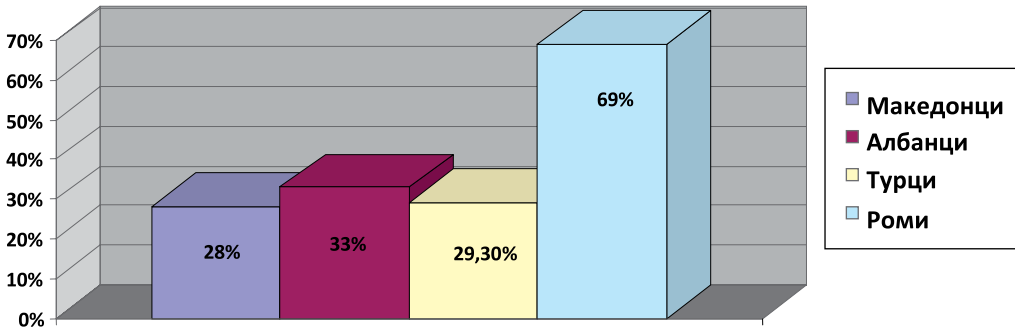
Графикон 1: Најчестите потреби кои домаќинствата не може да си ги дозволат

Во однос на географската дистрибуција, анализите покажуваат дека поголемиот дел од материјално депривирани домаќинства живеат во североисточниот регион (43,8% од домаќинствата во овој регион), по кои следат домаќинствата во источниот регион (38,6% од домаќинствата во овој регион). Интересно е што полошкиот регион (кој официјално е рангиран како регион со најнизок БДП по глава на жител и регион со највисок процент на корисници на социјална помош) е последен и најдобар во однос на бројот на материјално депривирани домаќинства (22% од сите домаќинства во полошкиот регион). Според видот на населено место, бројот на материјално депривирани домаќинства е поголем во помалите места (34% од населението во помалите градови) и во селата (39% од населението кое живее во селата).

Според етничката припадност, се констатира присуство на голема материјална депривација кај мнозинството од ромското население во земјата (69% од Ромите) кое се соочува со недостаток на основните елементи за пристоен живот. Бројот на материјално депривирани ромски домаќинства речиси двојно е поголем од бројот на албански домаќинства кои живеат во материјална депривација (33% од сите албански домаќинства). Материјалната депривираност кај турското и македонското население во земјата е 29,3%, односно 28%.

Графикон 2: Материјална депривација според етничката припадност

❖ Забелешка: 69% од сите анкетирани ромски домаќинства живеат во материјална депривација, во споредба со 28% од сите анкетирани етнички македонски домаќинства.

Според видот на домаќинство, од материјална депривација најмногу се погодени домаќинствата без деца (49% од сите домаќинства со деца), како и домаќинствата со стари лица (лица над 65 години) без деца (37,4% од сите домаќинства со лица над 65 години). Рангирањето на домаќинствата без деца меѓу оние погодени од материјална депривација не се совпаѓа со досегашните констатации за состојбите во земјата кои укажуваа дека домаќинствата со деца (брачни двојки или други домаќинства) најчесто се соочуваат со сиромаштија и низок стандард на живеење. Во однос на возраста на децата, материјалната депривација е повеќе карактеристична за децата до 6 годишна возраст (31,1% од сите деца до шестгодишна возраст), по кои следат лицата на возраст од 15 до 18 години (30,3% од сите лица на возраст од 15 до 18 години). Овие податоци соодветствуваат со официјалните податоци за детската сиромаштија според возраста, при што, кохортите на иста возраст се најпозадени со проблемот на сиромаштијата.

Табела 3: Материјална депривација според видот на домаќинство и возраста на децата

	Тип на домаќинство				Возраст на децата			
	Брачни двојки со деца	Останати домаќинства со деца	Домаќинства со деца	Домаќинства на постари лица (65+)	0-6	7-14	15-18	19 год. и пост.
Вкупно	228	88	11	67	107	109	82	145
%	27,1%	35%	49%	37,4%	31,1%	27%	30,3%	28%

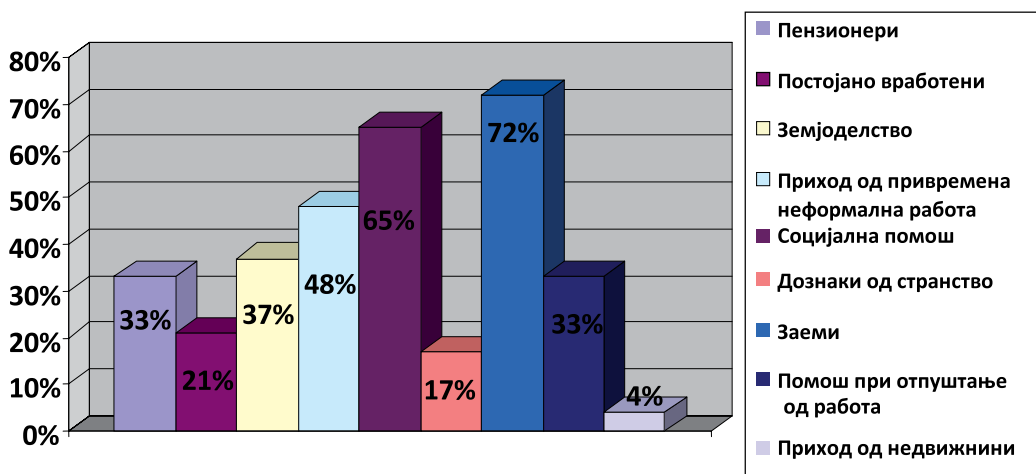
Забелешка: 49% од сите домаќинства без деца се материјално лишени, во споредба со 27,1% материјално лишени брачни двојки со деца.

Материјалната депривација е во силна корелација со ниското ниво на образование. Податоците од истражувањето укажуваат на тоа дека материјалната депривација е помала во домаќинствата со повисоки образовни достигнувања. Имено, 69,4% од домаќинствата каде носителот (главата) на домаќинството е без образова-

ние, се соочуваат со проблемот на материјална депривација во однос на 24,3% од домаќинствата каде носителот има завршено средно образование. Според економскиот статус на носителот (главата) на домаќинството, најпогодените домаќинства се оние каде главата на домаќинството е невработено лице (46,1% од сите невработени), пензионер (35% од сите пензионери) или вработено лице, но без платени придонеси за социјално осигурување (30%).

Сосема очекувано, корелацијата помеѓу просечните месечни приходи на домаќинството и материјалната депривација покажува висока застапеност на материјална депривираност кај домаќинствата со пониски примања. Имено, 68% од домаќинствата кои имаат просечен месечен приход до 3.000 денари (48евра) живеат во материјална беда, по кои следат 61% од домаќинствата со месечни примања помеѓу 3.000-6.000 денари (48-97 евра). Материјалната депривација значително се намалува кај домаќинствата со повисоки приходи, бидејќи само 20% од домаќинствата со примања помеѓу 21.000 и 24.000 денари (меѓу 338 и 387 евра) се погодени со овој проблем. Во истражувањето, исто така, беше направена анализа и на изворот на приход како фактор кој придонесува кон материјална депривација. Податоците покажуваат дека со материјална депривација најмногу погодени се оние домаќинства кои имаат земено заеми (72% од домаќинствата кои имаат заеми), по кои следат домаќинствата во кои социјалната помош е главниот извор на приходи (65% од сите домаќинства примаат социјална помош). Во групата најпогодени домаќинства спаѓаат и оние кои живеат со приходи од работа со привремен карактер (48% од сите домаќинства кои живеат од приходи кои потекнуваат од работа со привремен карактер).

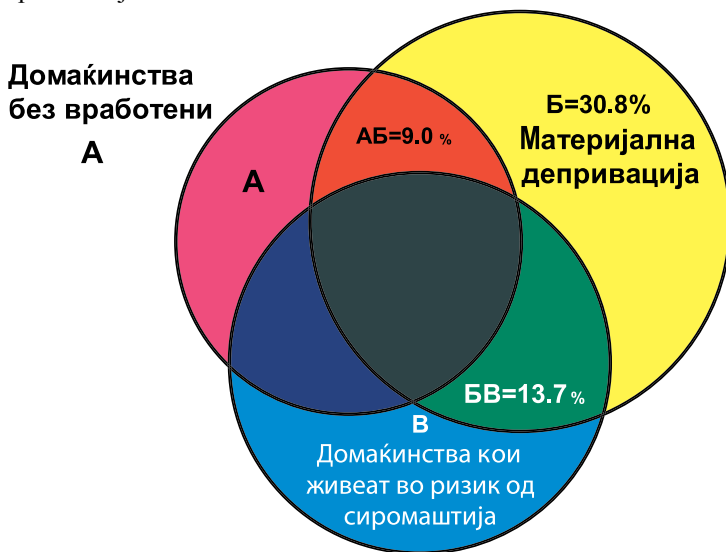
Графикон 3: Материјална депривација според изворот на приходи

Споредбата на проблемите со кои се соочуваат домаќинствата укажува на по-

стоене на социјална исклученост. Имено, 9% од испитаните домаќинства кои живеат во материјална депривација истовремено спаѓаат во групата на домаќинства со невработени лица (каде главата на домаќинството е на возраст помеѓу 0-59 години). Покрај тоа, 13,7% од материјално депривирани домаќинства истовремено живеат во ризик од сиромаштија (пресметана како 60% од средниот расположлив приход).

Дијаграм 1: Материјално депривирани домаќинства, без вработени лица кои живеат во ризик од сиромаштија.

АБ= 9.0% =материјално депривирани + невработени

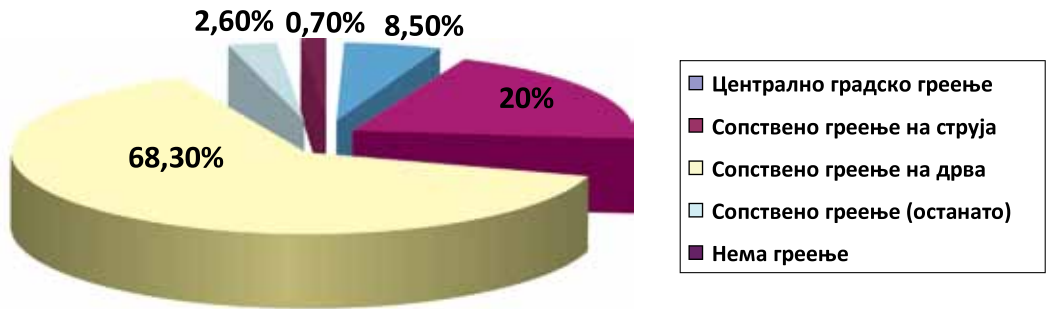
БВ=13.7%= материјално депривирани+при ризик од сиромаштија

Сосема очекувано, главната причина за материјална депривација кај домаќинствата е поврзана со нивната финансиска немоќ (95% од домаќинствата). Само мал дел, односно 2,8% одговориле дека ги немаат наведените добра, бидејќи не им требаат или не ги сакаат. Профилот на лицата кои припаѓаат на оваа категорија е следен: тие се пензионери, главно лица од македонска и албанска етничка припадност, поголемиот дел живеат во полошкиот регион и во руралните места.

Понатаму, условите за домување, исто така, даваат индикативна слика за стандардот на домување и квалитетот на живеење во земјата. Според добиените одговори, мнозинството испитаници или 89,1% имаат сопственички статус на куќите и становите. Притоа, поголемиот дел од домаќинствата - 77,3%, имаат трособни или четириособни станови и куќи. Сепак, индикативно е што сите деца немаат

свој сопствен простор во домот, односно 35,7 % немаат сопствена соба. Поголемиот дел од овие деца или кај 22,5 % немањето сопствена соба се должи на фактот што станува збор за повеќечлени семејства. Според етничката припадност, мнозинството од нив се ромски, албански и турски деца.

Графикон 4: Начин на греење по домаќинство

Еден од позитивните аспекти во однос на условите за живот кај најголем број домаќинства, односно 93%, е приклученоста кон јавниот водоводен систем, како и располагањето со сопствен тоалет и бања во домовите. Сепак, интересен е податокот дека 68,3% од сите домаќинства се грееат на дрва, 20% користат електрична енергија за затоплување, додека 0,7% немаат никакво греење во домовите. Половината од домаќинствата кои се грееат на дрва, односно 53%, живеат во селата, а највисока дисперзија по региони има во источниот и во пелагонискиот регион (околу 95% од домаќинствата), а најниска во скопскиот регион (39,7% од домаќинствата). Домаќинствата кои немаат никакво греење во домовите, главно се лоцирани во полошкиот регион и припаѓаат на албанската етничка популација.

СИРОМАШТИЈАТА КАЈ ДОМАЌИНСТВОТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Во овој дел посветен на прашањето на сиромаштијата анализирани се добиените одговори на анкетираниите домаќинства во однос на нивниот животен стандард. Прашањата не само што имаа за цел да го испитаат износот, изворот и трендот во однос на приходите на домаќинствата, туку истовремено се стремееа да ги проценат главните причини за промената на приходите, да ги слушнат субјективните мислења на домаќинствата во однос на тоа што е пристоен животен стандард, да испитаат дали приходот обезбедува пристоен животен стандард, и да ги проценат потребите на домаќинствата да подигаат заеми и кредити. Информациите добиени во однос на просечниот приход по домаќинство, исто така дадоа можност за пресметка на приходната сиромаштија (врз основа на методот на ЕУРОСТАТ како 60% од средниот расположлив приход) и на разликите во дистрибуцијата на приходите, односно индексот Цини и Лоренцовата крива за домаќинствата во Република Македонија.

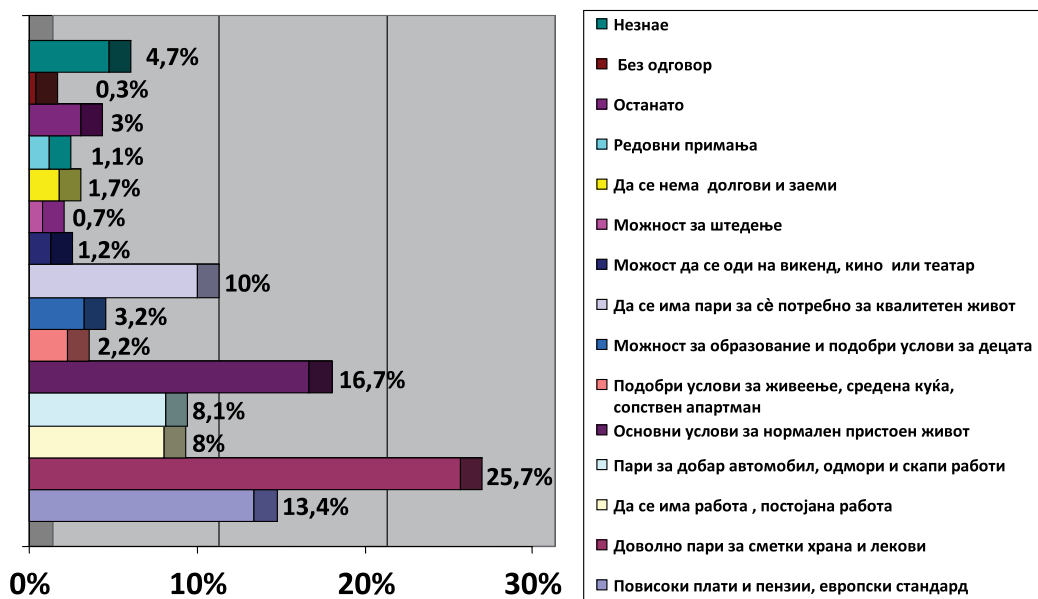
Ако ги поделиме домаќинства во четири категории според личните примања, односно (i) до 12.000 денари (193 евра), (ii) помеѓу 12.001 и 24.000 денари (193 и 387 евра), (iii) помеѓу 24.001 и 45.000 денари (387 и 725 евра) и (iv) над 45.000 денари (725 евра), тогаш се добива податокот дека најголемата група испитани домаќинства, или 33,4% припаѓаат на групата со најнизок приход до 12.000 денари (193 евра). Втората најголема група, или 32,5% ја сочинуваат домаќинствата со приходи помеѓу 12.001 и 24.000 денари (193 и 387 евра), по која следува групата која ја сочинуваат 21,1% од домаќинствата чии приходи се помеѓу 24.001 и 45.000 денари (387 и 725 евра). Најмалата група домаќинства, или 6,3% се домаќинства кои имаат месечен приход поголем од 45.000 денари (725 евра). Од 1.602 анкетирани домаќинства, 5,1% одбиле да го откријат нивниот просечен месечен приход, додека 1,5% одговориле дека не го знаат нивниот просечен месечен приход. Домаќинствата кои припаѓаат на групата со најнизок приход главно се концентрирани во југозападниот регион (11,9% од сите домаќинства од овој регион припаѓаат на оваа приходна група), југоисточниот регион (10,3%) и источниот регион (9,3%). Интересно е да се напомене дека во југоисточниот регион, исто така, се наоѓа најголемата група (12%) од домаќинствата, со месечен приход над 45.000 денари (725 евра), што укажува на високи разлики во дистрибуцијата на приходите во овој регион.

Одговорите на испитаниците во однос на промените во нивните приходи во изминатите 2-3 години укажуваат дека кај 41% од домаќинствата е забележано намалување на приходите. Кај овие домаќинства, намалувањето кај 77% се должи на

промените на пазарот на трудот, додека кај 6,3% намалувањето се објаснува со здравствени причини. Кај 15,2% од домаќинствата се присутни други причини (или различни причини) како фактор за намалување на приходите. Субјективните мислења на домаќинствата во однос на нивните приходи и можноста за пристоен животен стандард индицираат дека огромното мнозинство, или 63,6% од домаќинствата не можат да си обезбедат пристоен животен стандард со приходите кои ги имаат.

На прашањето што подразбираат под концептот на пристоен животен стандард (отворено прашање, без да се бира еден од понудените одговори) најчестиот одговор карактеристичен за 25,7% од домаќинствата е „да се располага со доволно пари за да се платат сметки, да се купи храна и лекови“. Сличен одговор дале и домаќинствата од втората по големина група, каде 16,7% од домаќинствата ги навеле „основните услови за нормален, пристоен живот“. Третата по големина група, или 13,4% од домаќинствата нагласиле дека пристоен животен стандард значи да се има „повисока плата и пензија, како и европски стандард“.

Графикон 5: Субјективни мислења за поимањето на „пристоен животен стандард“

Во однос на животниот стандард, беше направена и проценка што можат домаќинствата да си дозволат со своите приходи. Повеќе од половината од домаќинствата, или 57,6% одговориле дека можат да ги задоволат само основните и неопходните потреби, додека 20,5% рекле дека не можат да ги купат дури ни основните животни добра/услуги. Соочени со зголемени животни трошоци, 23,6% од домаќинствата биле приморани да земат заеми и кредити во изминатите две до три години.

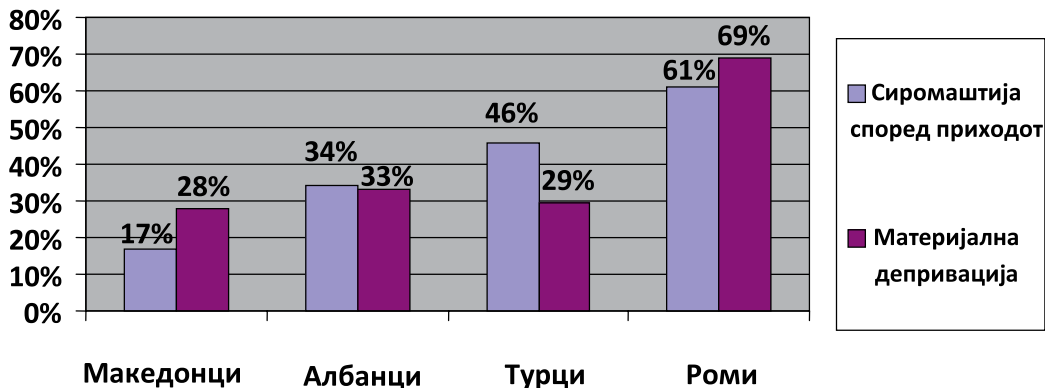
Анализата на одговорите на најважните извори на приходи кај домаќинствата покажува дека половина од домаќинствата или 53,1% имаат примања од редовна, постојана работа. Пензиите претставуваат втор најзначаен извор на приход, карактеристичен за 24,3% од домаќинствата. Трет најчест извор на приход е од земјоделство (6,4%), потоа приходот од привремена работа (5,8%), социјална помош (5,2%) и дознаките од странство (3,9%).

Ако ги примениме стандардите на ЕУРОСТАТ за пресметување на сиромаштијата, односно ако се дефинираат сиромашните како лица со примања помали од 60% од националниот среден расположлив приход по домаќинство, тогаш 22,9% од анализираниите домаќинствата спаѓаат во групата на оние кои живеат во ризик од сиромаштија. Со примена на друга методологија, односно праг на мерење од 40% од националниот среден расположлив приход по домаќинство (кој обично се дефинира како умерена сиромаштија), тогаш 13,7% од домаќинствата влегуваат во оваа група. Примената на прагот од 50% (на работ на сиромаштија/близу до сиромаштија) укажува дека 17,1% од домаќинствата живеат на работ на сиромаштија.

Во однос на географската дистрибуција, анализата на домаќинствата кои живеат во ризик од сиромаштија (помалку од 60% од националниот среден расположлив приход на домаќинството) покажува дека во североисточниот регион има најголем број сиромашни лица (36,1%). За разлика од тоа, во пелагонискиот регион има најмал број домаќинства изложени на ризик од сиромаштија или 11,9% од сите домаќинства кои живеат во овој регион. Според местото на живеење, најзагрозени од сиромаштијата се домаќинствата кои живеат во селата (31,2%) по кои следат домаќинствата кои живеат во помалите градови (20,8%). Скопје како главен град има најмал број сиромашни домаќинства или само 8,6% од сите домаќинства во овој град.

Етничките карактеристики на домаќинствата кои живеат во сиромаштија покажуваат дека бројот на ромски домаќинства кои живеат во ризик од сиромаштија е највисок, односно 61,3%, во споредба со другите етникуми: Турците - 45,6%, Албанците - 34,3% и Македонците - 16,9%. Ако го споредиме според етничката припадност бројот на домаќинствата кои живеат во материјална депривација и домаќинствата кои се во ризик од сиромаштија, тогаш ќе дојдеме до заклучокот дека турската етничка заедница во Република Македонија е повеќе погодена со проблемот на материјална депривација (45,6% од турските домаќинства) отколку со приходна сиромаштијата (29,3% од турските домаќинства). Слични споредби направени меѓу другите етникуми покажуваат на пример дека Ромите и македонските домаќинства се повеќе погодени со приходна сиромаштија отколку со материјална депривација, додека кај албанската етничка заедница речиси не постои разлика меѓу бројот на домаќинства погодени со приходна сиромаштија и материјална депривација.

Графикон 6: Сиромаштијата според приходот и материјална депривација според етничка припадност

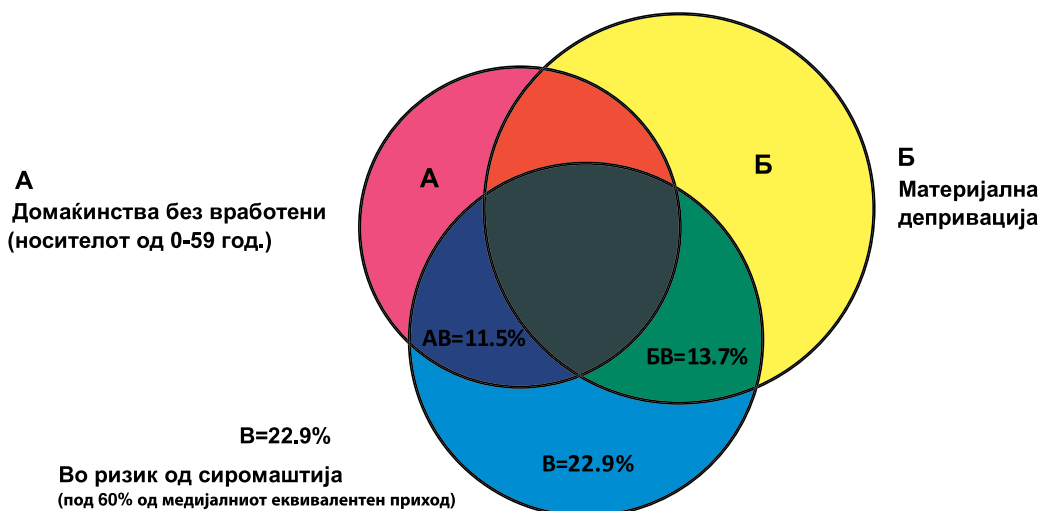

Анализата на сиромаштијата според типот на домаќинство, бројот на членови во домаќинството и бројот на вработени во домаќинствата укажува на некои очигледни трендови и е во согласност со официјалните статистики. Имено, повисоки стапки на сиромаштија се повеќе присутни кај брачните двојки со деца (26,9%) и други домаќинства со деца (21,1%), отколку кај домаќинствата без деца (20,7%) и домаќинствата со стари лица (10,5%). Исто така, стапката на сиромаштија се покачува со секој дополнителен член на домаќинството, со исклучок само на едночлените домаќинства каде сиромаштијата е повисока (18,8%), во споредба со домаќинствата со два члена (13,4%). Слично на тоа, стапката на сиромаштија е највисока кај домаќинства без вработени лица (41,6%), во споредба со домаќинствата каде има едно вработено лице (17,5%), две вработени лица (3,1%), или три и повеќе вработени лица (4,7%).

Друг вид на анализа на сиромаштијата кај домаќинствата покажува дека гледано според економскиот статус на главата на домаќинството сиромаштијата најчесто е присутна кај невработените лица (53,7%), потоа меѓу неплатените семејни работници (43%), меѓу вработените без придонеси за социјално осигурување (18,7%) и меѓу пензионерите (15,8%). Нивото на образование на главата на домаќинството е во директна корелација со стапката на сиромаштија. Оттука, лицата без образование имаат највисока стапка на сиромаштија (49,4%), по кои следат лицата со основно образование (40,9%). Стапката на сиромаштија значително се намалува кај лицата со високо образование, односно стапката на сиромаштија кај домаќинствата со високо образование е 4,4%. Според изворот на приход во домаќинствата, сиромаштијата е највисока кај домаќинствата кои живеат од социјална помош (90,6%), потоа домаќинствата со приходи од земјоделството (57,4%) и домаќинствата со приходи од привремена работа (57,3%).

Споредбата помеѓу домаќинствата во ризик од сиромаштија кои истовремено се соочуваат со други социјални проблеми (невработеност и материјална депривација) покажува дека 11,5% живеат во ризик од сиромаштија и, истовремено, се домаќинства без вработени лица, додека 13% од домаќинствата изложени на ризик од сиромаштија истовремено, се материјално лишени.

Дијаграм 2: Домаќинствата во ризик од сиромаштија, кои се без работа и материјално лишени

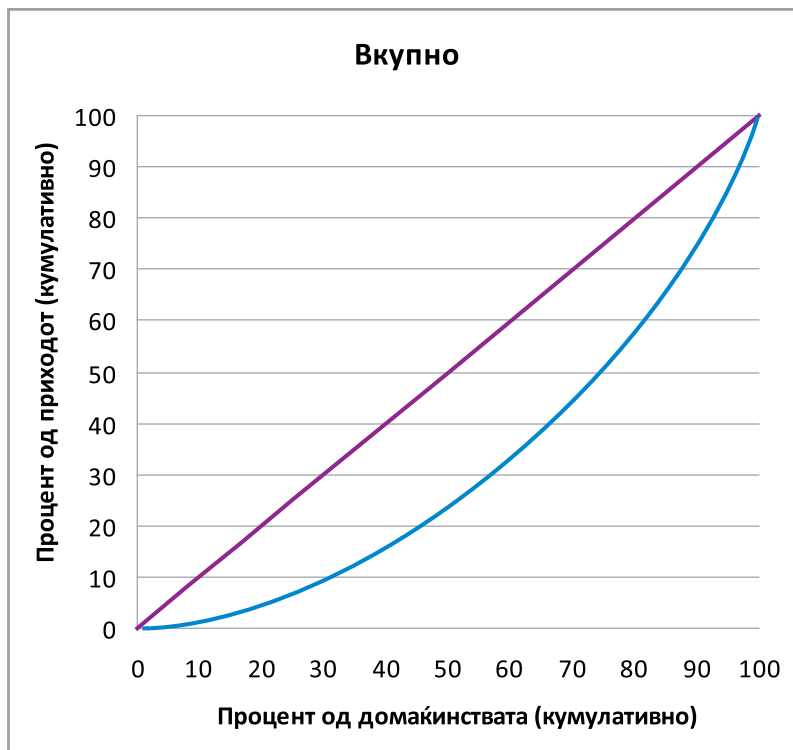

AB=11.5% =живеат во ризик од сиромаштија + немаат вработен

БВ=13.7% =живеат во ризик од сиромаштија + живеат во материјална депривација

Покрај тоа, одговорите на домаќинствата во однос на нивните просечни приходи отворија можност за пресметка на разликите во распределбата на приходот со помош на Џини индексот и Лоренцовата крива. Индексот Џини кој го мери степенот до кој распределбата на приходот кај домаќинствата во рамките на една економија отстапува од совршено еднаква распределба, покажува дека постои умерена до висока нееднаквост во однос на расположливиот приход кај домаќинствата во Република Македонија (37,83).

Дијаграм 3: Лоренцова крива - кумулативно учество кај домаќинствата според приходите

Регионалната анализа на Цини индексот укажува дека североисточниот регион има највисок степен на нееднаквост на приходите (46,58), додека најниска (но сепак висока) нееднаквост се забележува во пелагонискиот регион (33,68).

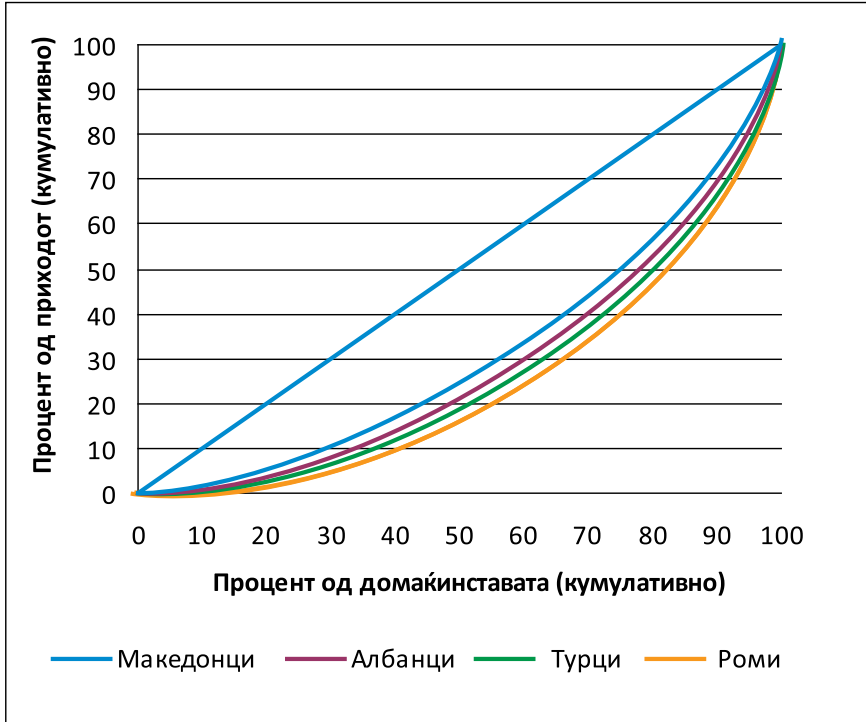
Табела 4: Цини индексот по региони

Вкупно	Вардарски	Источен	Југозападен	Пелагониски	Југоисточен	Полошки	Северо-источен	Скопски
37,83	36,05	36,64	38,76	33,68	37,27	35,52	46,58	34,70

Разликите во распределбата на приходот кај домаќинствата според етничката припадност покажуваат највисок степен на нееднаквост меѓу ромските домаќинства (48,52) и кај домаќинствата од турската етничка припадност (44,46). Нееднаквоста меѓу домаќинствата на етничките Албанци исто така е прилично висока (40,93),

додека нееднаквоста меѓу етничките македонски домаќинства е најниска во споредба со сите други етнички групи (35,23).

Дијаграм 4: Лоренцова крива - дистрибуција на приходот според етничката припадност

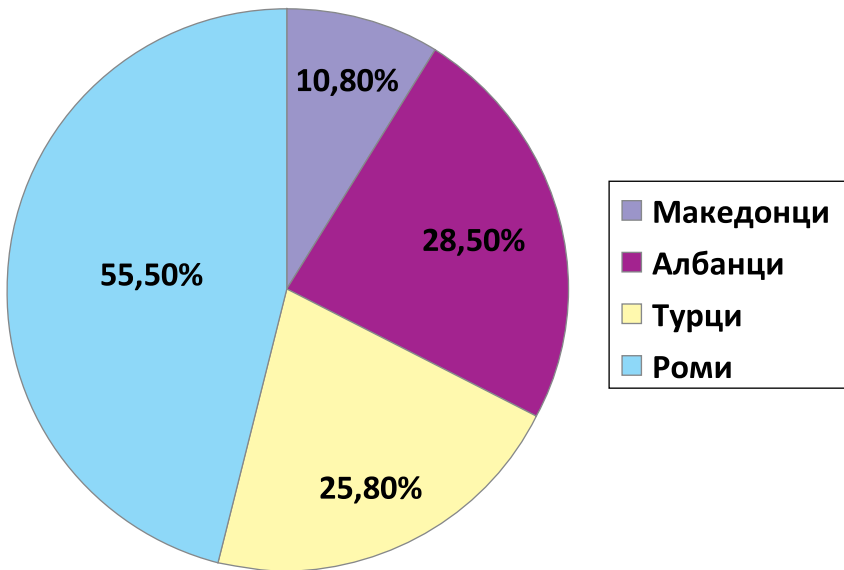

СОЦИЈАЛНА ИСКЛУЧЕНОСТ НА ДОМАЌИНСТВОТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Во овој дел на истражувањето целта е да се анализира обемот на социјална исклученост во земјата, согласно стандардите на ЕУ (збир од сите домаќинства кои се во ризик од сиромаштија, без работа, и се соочуваат со материјална депривација), и, исто така, да се идентификува екслузјата меѓу членовите на домаќинството (особено меѓу невработените и постарите лица) според неучеството на пазарот на трудот и непримањето на социјални услуги/некористењето на социјални права (социјално осигурување, социјална помош, образование и здравство). Покрај тоа, во овој дел се оценуваше учеството на домаќинствата и одредени членови на домаќинството (стари лица) во општествениот живот (култура, граѓански организации и хуманитарни активности), како и нивното користење на услуги (превоз, интернет).

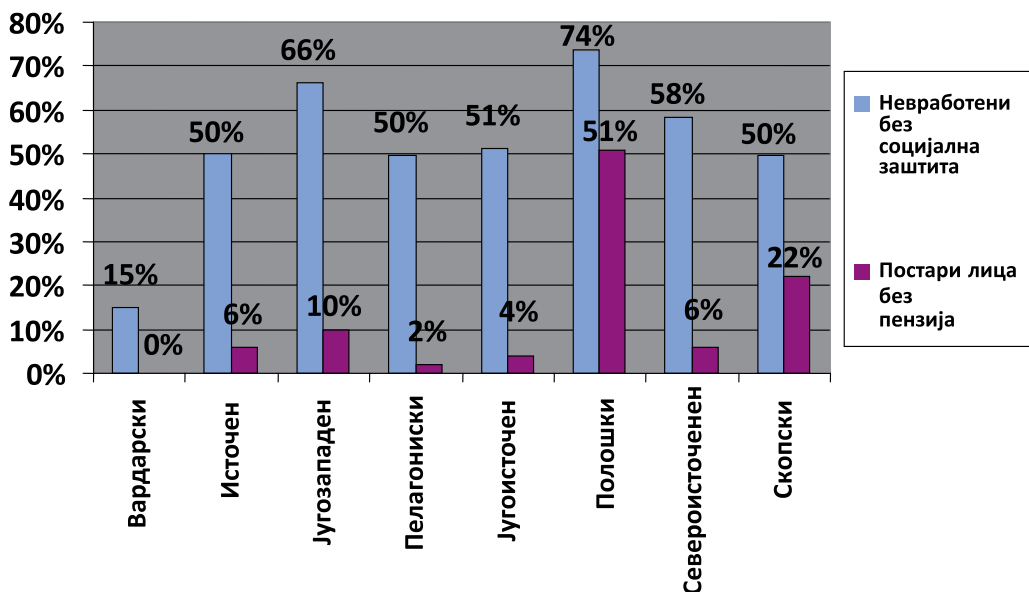
Во рамките на ова истражување, бројот на лицата исклучени од пазарот на трудот беше анализиран според: а) членовите на домаќинството и б) домаќинствата. Анализата на економската положба на сите членови на домаќинството покажа дека 19,8% од нив немаат вработување или какво било друго формално учество во пазарот на трудот. Меѓутоа, со оглед на тоа дека ова истражување беше насочено кон домаќинствата како единици за истражувачка анализа, беше направена подетална анализа на домаќинствата исклучени од пазарот на трудот. Податоците за домаќинства кои немаат ниту еден вработен член, укажуваат на тоа дека 37,6% од сите домаќинства во истражувањето се исклучени од пазарот на трудот. Со примена на пристапот на ЕУ во анализата на невработеноста (учество на население на возраст од 0-59 кое живее во домаќинства без вработени лица)□, се добива стапка на исклученост од пазарот на трудот кај домаќинствата или стапка на невработени домаќинства од 17%. Профилот на овие домаќинства укажува дека тие, главно се концентрирани во југозападниот регион (31,9%), главно припаѓаат на ромската етничка заедница (55,5%), доминантен тип се домаќинствата без деца (35%) и главата на домаќинството, главно, има завршено само основно образование (30%).

Графикон 7: Домаќинства без вработени лица според етничката припадност

Освен исклучувањето од пазарот на трудот, индикација за социјална исклученост се јавува кај лицата кои се исклучени од системот на социјална заштита. Имено, податоците покажуваат дека кај 54,4% од домаќинствата има невработени членови кои не добиваат никаква државна помош или услуга, односно се исклучени од системот на социјална заштита. Повеќето од овие незаштитени невработени се концентрирани во полошкиот регион (73,5% од сите невработени во овој регион не се опфатени со социјална заштита) и југозападниот регион (66,2%). Покрај тоа, анализата на исклученоста на старите лица (над 65 години) од системот на социјално осигурување (пензии) покажува дека во 9,3% од домаќинствата ниту едно од старите лица над 65 години не прима пензија, додека кај 44% од домаќинствата само некои од сите стари лица добиваат пензија. Поголемиот дел од овие домаќинства се наоѓаат во полошкиот регион (51% од сите домаќинства во овој регион со постари од 65 години), додека вардарскиот регион има најцелосна покриеност на старите лица во рамките на системот на социјално осигурување (само во 8% од домаќинствата некои стари лица не се покриени со пензија).

Графикон 8: Домаќинства надвор од системот за социјална заштита

Попозитивни заклучоци може да се изведат во однос на образовната инклузија бидејќи само 1% од испитаните домаќинства се изјасниле дека нивните деца не посетуваат настава (0,3%) или дека само некои од нивните деца посетуваат настава (0,7%). Овие домаќинства, главно, се наоѓаат во полошкиот, југозападниот и источниот регион и се домаќинства од албанската и ромската етничка заедница.

Пристапот до јавното здравство и здравственото осигурување, речиси е универзален бидејќи само 3,6% од домаќинствата рекле дека не се покриени со здравствено осигурување. Дополнителни 3% од домаќинствата посочиле дека користат здравствени услуги за кои не е потребно здравствено осигурување. Поголемиот дел од овие домаќинства (56%) живеат во селата, една третина од нив живеат во полошкиот регион и овој проблем е повеќе нагласен меѓу брачните двојки со деца (37,5%).

Освен исклучувањето од официјалните јавни услуги и трансфери, истражувањето, исто така, ги анализираше пристапот и учеството на домаќинствата во различни форми на општествениот живот. Во однос на овие прашања, одговорите на домаќинствата укажаа на позагрижувачки трендови. Имено, во врска со учеството во културниот живот (мерено според фреквенцијата на посета на театар, кино, балет, опера итн) одговорите сугерираат дека 70,5% од домаќинствата не ги посетуваат овие настани, додека 21,7% ги посетуваат само еднаш или двапати годишно. Домаќинствата кои не одат на културни активности, главно се пензионери (33%) и невработени (31,1%) или домаќинства каде главата на домаќинството е без основно или со незавршено основно образование (40%). Слични одговори беа дадени во однос на учеството во граѓански организации, односно 76% од домаќинствата не

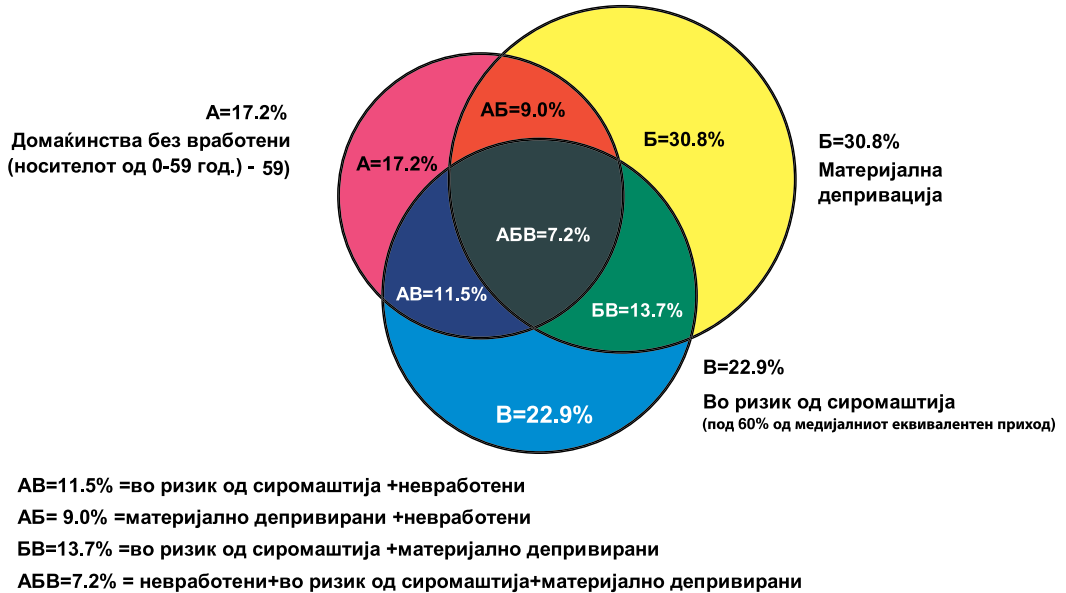
учествуваат во работата на било кој тип на организација. Оние кои учествуваат, главно се ангажирани во верски организации (8,9%) или во политички партии (7,9%). Идентична ситуација е присутна кај постарите луѓе (над 65 години) бидејќи само 10% од нив посетуваат верски организации, 3% пензионерски клубови, 2,5% политички партии и 3,2% други облици на организирање. Поголемо вклучување беше забележано само во однос на учеството во хуманитарни активности, односно 46% од домаќинствата се вклучени во овој вид активности во текот на годината.

Користењето на услугите, како што се јавниот превоз и интернет пристапот, преовладува кај поголемиот дел од домаќинствата. Сепак, индикативно е што 10,3% од домаќинствата не го користат јавниот превоз поради недостаток на финансиски средства, додека 8,5% од домаќинствата немаат пристап до јавниот превоз. Оние кои немаат пари да го користат јавниот превоз, главно се домаќинства од вардарскиот регион (25% од домаќинствата во овој регион), домаќинства чија глава главно е од ромска етничка заедница (16% од сите ромски домаќинства) и домаќинства без вработени лица (15,2 %). Оние кои немаат пристап до јавниот превоз се повеќечлени домаќинства концентрирани во југозападниот (20,9%) и источниот регион (20,1%).

Пристапот до интернет во домовите на домаќинствата е карактеристичен за 53,2% од испитаниците, додека 23,8% рекле дека не го користат бидејќи немаат потреба за тоа. Од финансиски причини, 22,5% од домаќинствата не можат да си дозволат користење на интернет. Овие домаќинства претежно се наоѓаат во пелагонискиот регион (32,5% од сите домаќинства во овој регион), во селата (29,4%), имаат шест и повеќе членови (31,4%) и главата на домаќинството е неплатен семеен работник (51,1%) или невработено лице (42,7%).

Конечно, анализата на трите вида на многу сериозни социјални ризици со кои се соочуваат домаќинствата, односно сиромаштијата, материјалната депривација и невработеноста и нивната меѓусебна поврзаност, исто така, укажува на состојба на повеќекратна социјална исклученост на овие домаќинства. Врз основа на споредбата на бројот на домаќинствата кои се соочуваат со сиромаштија, социјална исклученост и невработеност (сите три димензии), може да се заклучи дека 7,2% од сите домаќинства се меѓу најлишените (најдепривираните) во општеството.

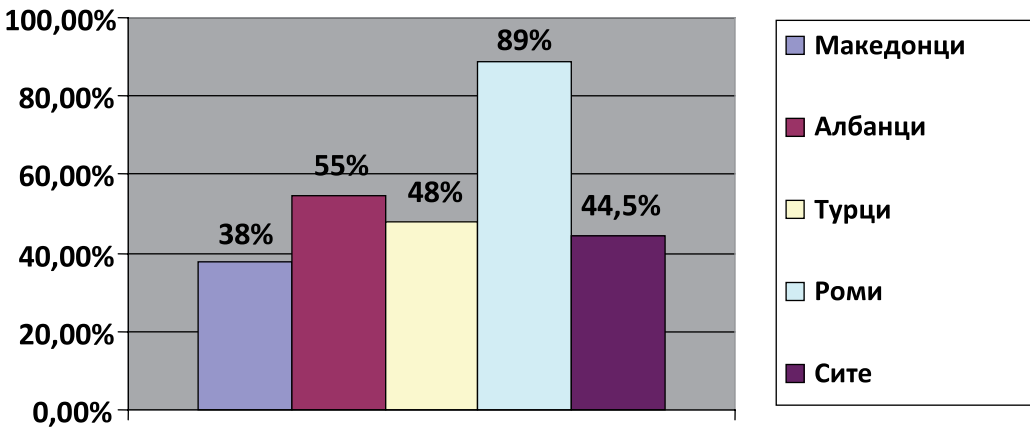
Дијаграм 5: Домаќинства кои се соочуваат со сиромаштија, материјална депривација и невработеност

Анализата на профилот на домаќинства кои се најмногу погодени со сиромаштија и со сите три димензии: сиромаштија, материјална депривација и невработеност (или домаќинства кои се соочуваат со повеќекратна социјална исклученост), укажуваат на тоа дека тие, главно се концентрирани во југозападниот регион (12,1% од сите домаќинства во овој регион) и во североисточниот регион (11%). Нема поголема разлика во однос на руралната/ урбаната дистрибуција (меѓу 7% и 8% од домаќинствата). Етничката припадност на овие домаќинства покажува дека најпогодени се ромските домаќинства (37,7%), по кои следат турските домаќинства (19%). Според другите карактеристики на домаќинствата, повеќе се погодени повеќечлените домаќинства без деца (12% од овие домаќинства), домаќинствата чија глава на домаќинството е без образование или незавршено основно образование (17%), домаќинствата чија глава е невработено лице (24%), домаќинствата чиј просечен приход е во износ до 3.000 денари (58%), домаќинствата со примања до 6.000 денари (32%) и домаќинствата чиј главен извор на приход е социјалната помош (65%), приходите од привремена (непријавена) работа (36%) и приходите од земјоделството (22%).

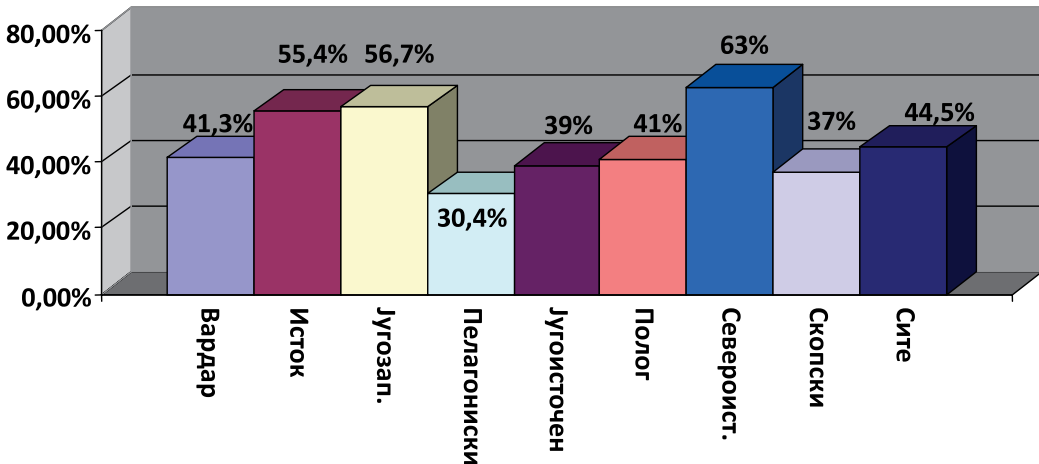
Анализата на домаќинствата во ризик од сиромаштија или социјална исклученост согласно пристапот на ЕУ и ЕУРОСТАТ (домаќинства се бројат само еднаш дури и ако припаѓаат во повеќе од една категорија - во ризик од сиромаштија, материјална депривација и невработеност), покажува дека 713 домаќинства или 44,5% од сите домаќинства припаѓаат на оваа категорија.

Графикон 9: Домаќинствата во ризик од сиромаштија или социјална исклученост според етничка припадност

Најпогодените домаќинства соочени со ризик од сиромаштија или социјална исклученост се идентични со оние кои се соочуваат со повеќекратна социјална исклученост, а единствената разлика е што поголем број домаќинства се соочуваат со овој проблем.

Графикон 10: Домаќинства во ризик од сиромаштија или социјална исклученост според региони

ДИСКУСИЈА

Богатството на податоци од оваа студија дава можност за детална анализа на сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија, со примена на компаративната методологија користена од страна на Европската унија. Во овој дел, целта е да се продискутираат и споредат трендовите на сиромаштијата и социјалната исклученост со постојните официјални статистички податоци на државно ниво, но исто така да се направи и споредба на меѓународно ниво. Во однос на резултатите, целта е да се идентификуваат и ефектите од сиромаштијата и социјалната исклученост *на и од* системот на социјална заштита во земјата, како и да се посочи на критичните фактори кои придонесуваат за сиромаштијата и социјалната исклученост. Како резултат на тоа, дискусијата има за цел да ги контекстуализира резултатите од студијата со актуелните дебати и парадигми во академската литература која ги обработува темите на сиромаштијата и социјалната исклученост.

Како што тврдат Гуио и Маке (2007) примената на материјалната депривација како индикатор за сиромаштија и социјална исклученост е важна во смисла на дополнување на индикаторот за ризик од сиромаштија заснован врз приходот, а целта е да се вклучат лицата кои не се опфатени со индикаторот за ризик од сиромаштија базиран врз приходот. Првичниот предлог за пресметка на материјалната депривација кој го даде Таунсенд (1979), во голема мера беше рedefиниран во однос на прашањето на недостигот од ресурси за минимално прифатлив начин на живот (Калан и др., 1993 година, Билан и др., 2002) како и во однос на неможноста да се задоволат основните потреби од страна на општеството (Бредшо и Финч, 2003). Актуелниот пристап на ЕУ во однос на проценка на способноста на домаќинствата да си дозволат одредени потрошувачки добра и да ги покријат своите финансиски трошоци, се чини особено важен за Република Македонија заради постојните проблеми со пријавување на приходите, непријавената работа, и др. Во таа насока, индикаторот за материјална депривација дава можност да се процени вредноста на расположливите приходи кај домаќинствата во Република Македонија и, притоа, да се земат предвид тековните цени и трошоци во земјата.

Резултатите во однос на материјалната депривација покажуваат дека употребата на овој индикатор укажува на постоење на многу поголема популација изложена на ризик, споредено со индикаторот за сиромаштија заснован врз приходот. Сепак, нашето истражување покажува помал процент на домаќинства кои се соочуваат со материјална депривација (30,8%), во споредба со официјалните податоци (41%). Причините за ваквата разлика веројатно се должат на фактот дека официјалните податоци не се базираат врз комплетната листа од 9 ставки (туку 8), но разликите може да бидат резултат и на временската разлика. Имено, официјалните податоци се базирани врз проценките до 2010 година (годината кога ефектите од светската економска криза, главно, беа почувствувани во Република Македонија), додека нашата студија беше спроведена на крајот на 2011 година.

Различните аспекти на анализата на материјалната депривација даваат многу причини за загриженост. Имено, на листата на трите најчести предмети што домаќинствата во Република Македонија најмалку можат да си ги дозволат е и недостатокот на можноста за пристоен оброк, што е карактеристично за повеќе од една третина од домаќинствата. Според Европската алијанса за јавно здравство (ЕРНА), како и Европската комисија, лицата кои не можат да си дозволат оброк со месо, пилешко или риба секој втор ден, се сметаат за лица кои се соочуваат со сиромаштија во исхраната.⁴ Споредбените податоци во врска со ова прашање покажуваат дека во ЕУ, 9% од населението не може да си дозволи пристоен оброк, а највисока стапка од 30% е забележана во Бугарија (Еуростат, 2010).

Според нивното субјективно мислење, главниот фактор за материјална депривација кај домаќинствата во Република Македонија е нивната финансиска немоќ. Анализата на главниот извор на приходи кај домаќинствата укажува на тоа дека 65% од сите домаќинства што примаат социјална помош се материјално лишени. Тоа е обесхрабрувачки фактор во смисла на ефективност на постојниот систем на социјална заштита во Република Македонија бидејќи надоместоците кои се даваат на примателите на социјалната помош не им овозможуваат да излезат од состојбата на материјална депривација.

Профилот на домаќинствата погодени со материјална депривација (во оваа студија) е индикативен кога ќе се спореди со профилот на домаќинствата погодени од сиромаштијата, според официјалната статистика. Поконкретно, „традиционално сиромашните домаќинства,“ како што се, на пример, домаќинствата со деца, не се најмногу материјално лишени. Нашето истражување покажува дека половина од домаќинствата без деца во земјата се погодени од материјална депривација. Причините за тоа, можеби, лежат во фактот дека на бездетните семејства не им е неопходно да консумираат или стекнат некои производи, кои во многу случаи се однесуваат на примарните потреби на децата (здрав начин на исхрана, адекватно греење, годишен

⁴ Обвинување без акција во корист на сиромашните (Blaming without actions for the poor) <http://reportingeu.mediajungle.dk/2011/11/16/blaming-without-actions-for-the-poor>

одмор итн.) Другиот фактор (кој произлегува од вкрстувањето на променливите/варијаблите во оваа студија) е дека поголемиот дел од бездетните двојки истовремено се домаќинства без вработени лица, што придонесува кон нивната финансиска неспособност за стекнување на потребните добра за пристоен живот. Во литературата, разликите во профилот на лицата погодени од сиромаштија и материјална депривација се исцрпно истражувани (Еуростат, 2010а, Нолан и Вилан, 1996; Пери, 2002). Зборувајќи за факторите кои придонесуваат за создавање на овие разлики, Пери истакнува дека не само пријавените приходи, туку, исто така, и: способноста да се позајмува; нивото на заштеди; поддршката од семејството, пријателите или соседите и различните животни вештини, подеднакво се важни аспекти и, истите, треба да се разгледаат за да се разбере односот меѓу сиромаштијата и материјалната депривација (2002, стр. 106).

Географската дистрибуција на материјалната депривација по региони во земјата покажува дека пристапот кон алтернативни извори на приходи (т.е. непријавена работа или дознаките од странство), придонесува за пониска стапка на материјална депривација. Пример за тоа е полошкиот регион кој, според официјалната статистика има меѓу најниските стапки на БДП и највисока стапка на приматели на социјална помош. Во однос на материјалната депривација, нашето истражување покажува дека полошкиот регион има најниска стапка на лица кои не можат да си дозволат поседување на одредени предмети и добра.

Стандардите за домување кај домаќинствата се показател на квалитетот на живеење во земјата. Истражувањето покажа дека една третина од децата во анализираниите домаќинства немаат сопствена соба, што може да биде неповолно за нивниот социјален и физички развој. Овој заклучок е сличен на претходните истражувања направени во Република Македонија (Геровска-Митев, 2009), при што беше констатиран недостиг на сопствен индивидуален простор на децата што го инхибира соодветниот развој и влијае врз капацитетите за учење (стр. 52). Покрај тоа, интересен е наодот на оваа студија во поглед на домувањето кој покажува дека мнозинството од домаќинствата во земјата (68,3%) употребаат дрво како извор на греење. Таквата состојба може да се должи на зголемувањето на цените на централното греење во последниве години во Република Македонија, поради што многу домаќинства пребегнаа кон користење на индивидуално греење.

Компаративната анализа покажува дека македонските домаќинства се повеќе погодени со материјална депривација отколку со приходна сиромаштија или невработеност. Таквата состојба упатува на пониска куповна моќ која е под нивото на животните трошоци во земјата. Споредбата со други земји покажува дека стапката на материјална депривација во Република Македонија е помала од онаа во Бугарија и, речиси, слична на онаа во Романија, прилично над стапката на материјална депривација во Хрватска, а, речиси, трипати поголема од просечната стапка на материјална депривација во ЕУ. Опфатот на населението кое се соочува со проблеми на

материјална депривација во Република Македонија покажува сосема поинаква слика од онаа во Европската унија на 27 држави-членки, каде материјалната депривација во споредба со другите два ризика (ризик од сиромаштија и ризик од невработеност) е најмалку присутна односно влијае врз помал дел од населението.

Проблемите поврзани со материјалната депривација најтешко можат да се решат бидејќи, генерално земено, интервенциите на политиките немаат директни ефекти. Сепак, индиректните мерки, како, на пример, трансферите од социјалната заштита, финансиските субвенции за примателите на социјална помош, како и подарежливи даночни политики во однос на населението изложено на ризик (пр. поповолни заеми и кредити), може да придонесат за подобрување на нискиот животен стандард и намалување на материјалната депривација.

Ова истражување покажува дека кога „ризикот од сиромаштија“ се мери според приходниот пристап и понискиот праг на мерење (60%, наспроти 70%). резултатот е пониска стапка на „изложеност на ризик од сиромаштија.“ Сепак, главната цел на таквите мерења применети во ова истражување не беше да се дојде до пониска стапка на сиромаштија, туку да се направи проценка на сиромаштијата која е методолошки и концепциски споредлива со онаа на Европската унија. Земајќи ги предвид условите во државата поврзани со непријавените приходи, како и непријавената работа, концептот на мерење на сиромаштијата според трошоците останува исто толку релевантен и корисен за профилот и степенот на сиромаштија во Република Македонија. Покрај тоа, треба да сме свесни дека мерката на релативниот приход има и свои ограничувања, односно, како што тврдат Бредшо и Мејхеј, секој среден праг е арбитрарен и не е поврзан со разбирањето на потребата, туку, едноставно, е линија повлечена на дистрибуцијата на приходот (2010, стр.173).

Друга додадена вредност на ова истражување е пресметката на коефициентот Џини и Лоренцовата крива, односно проценката на разликите во распределбата на приходот кај домаќинствата во Република Македонија. Како таква, пресметката не е официјално достапна во Државниот завод за статистика, додека претходните проценки се направени само преку истражувања поддржани од страна на меѓународни владини организации во земјата (Светската банка, УНДП 2009, 2010). Според првата Стратегија за намалување на сиромаштијата (2001), Џини индексот во 1997 година изнесувал 31,5, додека во 2000 година е зголемен на 34,7 (УНДП, 2009). Според Светската банка, разликите во приходите продолжиле да растат и во 2003 година индексот Џини изнесувал 37,3 (2003). Според најновите оценки направени од страна на УНДП (2010), Џини индексот во 2009 година изнесувал 35%. Оваа студија покажува дека во 2011 година нееднаквоста во распределбата на приходот е зголемена во споредба со претходните години и изнесува 37,8. Регионалната анализа покажува дека постојат големи варијации во распределбата на приходот меѓу регионите во Република Македонија (меѓу 33,6 и 46,5), како и големи варијации помеѓу разните етнички групи (нееднаквоста меѓу Ромите е 48,5, додека нееднакво-

ста меѓу етничките Македонци е 35,2). Инаку, споредбата со други земји не е од голема полза поради разликите во големината на државата и бројот на населението. Сепак, големите разлики во однос на дистрибуцијата на приходите во прилог на високо ниво на материјална депривација која се констатираше со ова истражување, укажува на потребата од поефикасна редистрибутивна политика која ќе оди во прилог на најмаргинализираните лица.

Анализата на најважните извори на приходи во ова истражување покажува дека 24,3% од домаќинствата во земјата опстојуваат првенствено од пензии. Тоа е важен показател за системот на социјалната заштита, особено во однос на политиките за социјално осигурување. Имено, согласно неодамна усвоената политика за намалување на придонесот за социјална заштита во земјата (односно намалувањето на пензиските придонеси од 21,2% на 18% од бруто-платата), износот на пензијата е ставен во ризик. На сличен начин, судбината на лицата кои опстојуваат само од пензиски приход (не само постарите домаќинства, туку исто така и повеќечлените домаќинства) станува по неизвесна.

Дополнителна карактеристика на наодите во врска со сиромаштијата е дека различните етнички домаќинства се погодени повеќе од сиромаштија, отколку од материјална депривација. Овој заклучок, главно, се однесува на Ромите и македонските домаќинства, чија стапка на приходна сиромаштија е многу повисока од стапката на материјална депривација. Литературата за сиромаштијата/депривацијата (Еуростат, 2010) нагласува дека „отсуството на високо образовани лица во домаќинството значително го зголемува ризикот од кумулација на приходна сиромаштија“ (стр. 34). Покрај тоа, се наведуваат и други фактори како што се: нивото и видот на работата на членовите на семејството (на пример самовработените), составот на домаќинството (на пример со еден родител, еден носител), кои влијаат повеќе врз приходната сиромаштија. отколку врз материјалната депривација.

Конечно, анализата на социјалната исклученост кај домаќинствата во Република Македонија отвори можност да се процени исклученоста од пазарот на трудот, системите на социјална заштита и социјално осигурување, како и недостатокот од користење на услугите, како што се здравствените услуги, транспортот, интернетот и недостатокот на учество во организации во рамките на граѓанското општество. Во таа смисла, не беше изненадување да се согледа дека највисоката стапка на исклученост е поврзана со пазарот на трудот (37,6% од сите домаќинства). Сепак, поалармантен е податокот дека мнозинството од домаќинствата во кои има невработени членови (54,4%) не се покриени со системот на социјална заштита. Покрај незаштитените невработени лица, студијата, исто така, утврди дека 9,3% од постарите лица над 65 години не се опфатени со пензискиот систем. Сите овие податоци, во голема мера зборуваат за системот на социјална заштита. Имено, и покрај заложбите за реформирање на системот на социјална заштита во насока на поголема ефикасност и одговорност, се покажува дека истиот не успева да обезбеди основна

поддршка за категориите кои имаат најголема потреба (невработените, постарите лица). Како што предлага Каин, „социјалната заштита не само што треба да интервенира во однос на прекинувањето на меѓугенерацискиот пренос на сиромаштијата, туку, исто така, треба да обезбеди услови во кои индивидуалните инструменти ќе се надополнуваат еден со друг за да се постигне постепено универзално покривање и предвидливи и кумулативни бенефиции за поединците и домаќинствата, со цел да се промовира развој кој ќе биде во полза на сиромашните и ќе се движи во насока на намалување на социјалната исклученост.“ (2009, стр. 1).

Освен пристапот до формални јавни услуги истражувањето покажа загрижувачки резултати и во однос на учеството на домаќинствата во општествениот живот. Имено, анализите покажаа дека големо мнозинство домаќинства (70,5%) не учествува во културни настани во текот на целата година. Овој податок води до заклучокот дека постои културна сиромаштија и културна исклученост во Република Македонија. И покрај фактот што многумина може да го потценат влијанието на културата врз намалувањето на сиромаштијата и социјалната исклученост, сепак многу студии на случајот и искуства потврдуваат дека постои корелација. На пример, локалните проекти, како работилниците по драма во Франција и обуките за дигитални медиуми во Велика Британија придонеле за создавање работни места во овие креативни индустрии. Формирањето на локални групи по историја во Данска претставувало можност старите лица да се сретнат и со тоа да се намали ризикот од социјално исклучување. Во таа смисла, пристапот до културниот живот може да има позитивен ефект врз намалувањето на сиромаштијата и социјалната исклученост, главно преку: градење на вештини и самодоверба, подобрување на самодовербата и идентитетот, надминување на културните разлики и дискриминацијата, создавање на можности за вработување, како и унапредување на социјалната интеграција (Центар за јавна политика, Нортумбрија Универзитет, 2004).

И конечно, во истражувањето се направи проценка на лицата кои живеат во сиромаштија и социјална исклученост, кои беа анализирани според: а) кумулативниот збир на домаќинства кои се соочуваат со сите три ризици - материјалната депривација, сиромаштијата и невработеност, како и б) збирот на домаќинства соочени најмалку со еден од трите ризици. Првата категорија прави анализа на домаќинствата кои се најмногу лишени во општеството (7,2%), и може да се дефинираат како домаќинства кои се соочуваат со екстремна сиромаштија и социјална исклученост. Споредбите со Европската унија покажуваат дека во истата категорија (оние кои се соочуваат со сите три ризици) спаѓа 6% од вкупното население во Унијата. Иако проценката е дека постои мал број домаќинства погодени со екстремна сиромаштија и социјална исклученост во Република Македонија, сепак процентот на домаќинства погодени со најмалку еден од трите ризици покажува дека речиси половина од населението, или 44,5% се во ризик од сиромаштија или социјално исклучување. Компаративната анализа со Европската унија покажува дека на ниво на ЕУ 27 застапеноста на истата група е 23,5%, со највисоки стапки во Бугарија и Романија (41%).

Факторите кои придонесуваат за ризик од сиромаштија и социјална исклученост во Република Македонија, според примерокот на погодена група во ова истражување, главно се однесуваат на: живеењето во регион со понизок БДП, големината на домаќинството, пониското образование, статусот на невработеност, како и живеењето од социјална помош.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Наодите од истражувањето нудат нови и длабински информации во однос на материјалната депривација, сиромаштијата и социјалната исклученост на домаќинствата во Република Македонија, врз основа на усогласена методологија која овозможува да се направи меѓународна споредба.

Мерењето на сиромаштијата и социјалната исклученост според индикаторите Европа2020 покажува дека во Република Македонија речиси половина од населението е погодено од ризик од сиромаштија и социјална исклученост. Поконкретно, 44,5% од домаќинствата во Република Македонија се соочуваат со најмалку еден од трите ризици, односно материјална депривација, сиромаштија или низок интензитет на работа. Анализата на овие три различни ризици укажува на тоа дека преовладува ризикот од материјална депривација (30,8%), потоа ризикот од сиромаштија (22,9%). Ризикот од низок интензитет на работа или невработеност опфаќа 17% од домаќинствата. Проценката на домаќинствата погодени од сите три ризици, покажува дека 7,2% страдаат од тешки кумулативни проблеми и може да се дефинираат како најсиромашна и исклучена група во општеството.

Покрај податоците пресметани според ЕУ 2020 индикаторите, истражувањето, исто така, утврди постоење на умерена, до висока нееднаквост во дистрибуцијата на приходите кај домаќинствата во Република Македонија (0,38). Покрај тоа, анализата на домаќинствата кои немаат пристап до системот за социјална заштита покажа дека во 54,4% од домаќинствата невработените членови не примаат социјални надоместоци (ниту надоместок за невработеност, ниту социјална помош), додека кај 9,3% од домаќинствата ниту еден од старите лица над 65 година не прима пензија. Понатаму, истражувањето укажа на загрижувачко ниво на културна сиромаштија и исклученост преку податокот дека 70,5% од населението не учествува во културниот живот во текот на годината.

Профилот на домаќинствата кои се соочуваат со ризик од сиромаштија и социјална исклученост, во ова истражување укажува на големо влијание на следниве фактори: живеење во регионот со низок БДП по глава на жител (североисточниот регион), припадност на помалку застапена етничка заедница (Роми), живеење од социјална помош, недостаток на основно образование (домаќинства каде главата на домаќинството нема основно образование или нема завршено основно образование),

недостаток на вработување (главата на домаќинството е невработено лице), како и големината и структурата на домаќинствата (брачните двојки и домаќинствата со деца се повеќе погодени со сиромаштијата, додека домаќинствата без деца и домаќинствата со стари лица се повеќе погодени со материјална депривација).

Имајќи предвид дека ниското образование, недостатокот од вработување и ниските приходи се генерички фактори, следнава табела претставува други специфични варијабли на сиромаштија и социјална исклученост во Република Македонија, како што се етничката припадност, регионот и типот на домаќинство, кои според наодите на ова истражување се најмногу погодени со анализираните проблеми.

Табела 5: Профил на најпогодените домаќинства во Република Македонија со сиромаштија, материјална депривација, невработеност и социјална исклученост

	Највисока стапка на сиромаштија (мерена според приход)	Највисока материјална депривација	Највисока невработеност	Највисока исклученост од социјалната заштита		Највисок ризик од сиромаштија и социјална исклученост
				Невработени без социјална заштита	Постари лица без пензија	
Регион	Северо-источен	Северо-источен	Југозападен	Полошки	Полошки	Југозападен
Етничка припадност	Роми	Роми	Роми	Македонци	Албанци	Роми
Вид на домаќинство	Парови со деца	Домаќинства без деца	Домаќинства без деца	Останати домаќинства со деца	Останати домаќинства со деца	Домаќинства без деца

Профилот на домаќинствата најмногу погодени со ризик од сиромаштија и социјална исклученост нуди можност за дефинирање на поконкретно насочени политики во одредени области. Ромската етничка заедница се издвојува како најзасегната со проблемите на сиромаштијата и социјалната исклученост, што главно, е резултат на високата стапка на невработеност и ниските примања. Додека се чини дека Ромите имаат соодветна покриеност со системот на социјална заштита, на старите лица Албанци и невработените Македонци најчесто им недостасува покриеност со пензии (Албанци) и социјална помош или надоместок за невработеност (Македонци). Земајќи ги предвид неформалните информации за преваленцата на непријавена работа кај Албанците, евидентен е недостатокот од пензии засновани врз придонеси кај оваа етничка заедница. Помалку е јасна преваленцата на Македонци меѓу оние кои не се покриени со помош при невработеност и социјална помош, но причините

може да се бараат во зголемената ригидност на системот на социјална заштита и животот во повеќегенерациски домаќинства. Територијалната дисперзија на сиромаштијата и социјалната исклученост покажува дека три региони се најпогодени - североисточниот, југозападниот и полошкиот. Тие истовремено се региони со најнизок БДП по глава на жител во државата, што може да биде едно од објаснувањата за причините за нивната застапеност меѓу најпогодените региони. Типот на домаќинство како варијабла за сиромаштија и социјална исклученост ги потврдува претходно споменатите ставови присутни во литературата кои велат дека не постои јасна врска меѓу големината и структурата на домаќинството и сиромаштијата и социјалната исклученост. Личните, социо-економските и еколошките карактеристики, како и различните потреби (како што се на пример здравствената состојба на членовите на семејството, потребите за превоз или згрижување на деца) се можно објаснување зошто лицата со исти нивоа на ресурси може да имаат различни нивоа на достигнувања.

Квалитативната анализа на резултатите од истражувањето укажува на постоење на загрижувачки трендови и на одредени фактори на ризик поврзани со покриеноста и износот на надоместоците на социјалната заштита во државата. Имено, голем број лица кои живеат во сиромаштија и социјална исклученост се корисници на социјална помош, што покажува дека системот за социјална заштита незначително го поддржува пристојниот животен стандард на своите корисници. Оттука, потпирањето врз системот на социјална заштита ги зголемува шансите за сиромаштија и социјална исклученост кај домаќинствата.

Резултатите презентирани во оваа студија имаат за цел да придонесат за актуелните процеси на рedefинирање и проценка на влијанието на социјалната политика во државата, како и на тековниот систем на социјална заштита. Поконкретно, резултатите од истражувањето може да се искористат како ресурс базиран врз докази во процесот на дефинирање на националните цели во однос на сиромаштијата и социјалната исклученост. Покрај тоа, посочениот профил на загрозувани домаќинства, исто така, може да се третира и со актуелното рedefинирање на Националната стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост. Во таа насока, студијата нуди низа конкретни препораки кои треба да бидат земени предвид од страна на лобистите, творците и реализаторите на социјалната политика во земјата и тоа:

- ⌘ Дисагрегација на постојната национална цел утврдена во Националната стратегија за вработување – 2015, која се однесува на лицата кои живеат под линијата на сиромаштија во три различни национални цели – лица во ризик од сиромаштија, лица со низок интензитет на работа и лица соочени со материјална депривација. Дефинирањето на националните цели треба да се базира врз информации засновани врз докази, како и примена на интегриран пристап со другите национални цели (вработување, образование).

- ⌘ Редифинирање на социјално исклучените категории во државните стратешки документи преку вклучување на домаќинства кои се соочуваат кумулативно со ризици од сиромаштија, материјална депривација и невработеност.
- ⌘ Справување со материјалната депривација преку комбинација на мерки, како што се: јавно обезбедување на заеми и кредити со пониски каматни стапки и грејс период главно насочени кон категории како што се вработените со приходи под просечните, вработените сиромашни, примателите на социјална помош и други; зголемување на износот на социјалната (финансиска) помош, подобар опфат на ранливите категории кои не се покриени со системот на социјална заштита и спречување на пристап за оние кои работат непријавено.
- ⌘ Намалување на приходната сиромаштија, невработеноста, сиромаштијата и социјалната исклученост на Ромите преку поголема нагласка на реализирање на наменски програми за вработување и образование кои ги одразуваат социоекономските, културните и традиционалните специфики на Ромите.
- ⌘ Воведување на поддршка на приходите за лицата над 65 години кои не се опфатени со пензискиот систем. Таквата поддршка може да биде во форма на социјална пензија или друг вид на надомест/право во рамките на системот на социјална заштита.
- ⌘ Обезбедување подиректна помош и социјални услуги за лицата кои живеат во ризик од сиромаштија и социјална исклученост во најзаостанатите региони и населени места.
- ⌘ Зголемување на активните мерки за вработување (во рамките на националните акциони планови за вработување) насочени кон регистрираните невработени лица без основно образование. Таквите мерки можат да имаат форма на стекнување на основно образование или стручна обука врз основа на претходна проценка на потребите на пазарот на трудот.
- ⌘ Создавање можност за бесплатно присуство на културни настани за ранливите категории, со цел тие да се справат со културната сиромаштија и исклученоста.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА:

Amitsis, G. (2004) *The Social Welfare System in FYR Macedonia*, Skopje: Ministry of Labor and Social Policy.

Bongardt, A. et al (2010) “EU 2020 – A Promising Strategy?”, *Intereconomics*, 3/2010, pp. 136-170.

Bornarova, S. and Gerovska Mitev, M. (2009) *Social Exclusion, Ethnicity and Older People*, Skopje: Faculty of Philosophy.

Bradshaw, J. and Finch, N. (2003) Overlaps in Dimensions of Poverty, *Journal of Social Policy*, vol. 32, Issue 4: 513-525.

Bradshaw, J. and Mayhew, E. (2010) “Understanding Extreme Poverty in the European Union” in *European Journal of Homelessness*, Vol. 4: 171-186.

Cain, Emma (2009) ‘Social Protection and Vulnerability, Risk and Exclusion across the Life-Cycle’ HelpAge International
<http://www.oecd.org/dataoecd/26/39/43280790.pdf>

Callan, T., Nolan, B. and Whelan, C. T. (1993), ‘Resources, Deprivation and the Measurement of Poverty’, *Journal of Social Policy*, 22, 2:141-172.

Centre for Public Policy, Northumbria University (2004) “*Report of a thematic study using transnational comparisons to analyse and identify cultural policies and programmes that contribute to preventing and reducing poverty and social exclusion*”, European Commission.

Daly, M. (2010) “Assessing the EU approach to Combating Poverty and Social Exclusion in the Last Decade” in *Marlier, E. and Natali, D. (eds.) with Van Dam, R. Europe 2020 Towards a More Social EU?*, Brussels: Peter Lang: 143-162

De Haan, A. (2001) ‘Social Exclusion: Enriching the Understanding of Deprivation’ paper presented to the World Development Report 2001 Forum on Inclusion, Justice and Poverty Reduction.

Димитријоска, С. (2012) *Студија за „Национални програми и бенефиции во*

рамките на системот на социјална заштита во Република Македонија,, Скопје: Deutsche Gesellschaft fur Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

Доневска, М. (2011) „Човекова сиромаштија,, во Доневска, М., Димитриевска, В. и Новковска, Б. „*Сиромаштија: Состојби во Македонија*,, Скопје: Филозофски Факултет:79-85

Donevska, M., Gjorgjev, D., Gerovska-Mitev, M. and Kalovska, T. (2007) *Social Protection and Social Inclusion in the former Yugoslav Republic of Macedonia*, European Commission

Државен завод за статистика (2011) Линија на сиромаштија – 2010, Соопштение бр. 4.1.11.48, www.stat.gov.mk

Државен завод за статистика (2011) Република Македонија 2020, <http://www.stat.gov.mk/Dokumenti/strategii/Evropa2020strategija.htm>

Државен завод за статистика (2011) Анкета за работната сила – 2010, Статистички преглед, www.stat.gov.mk

Eurostat (2010) Living conditions in 2008, News release 10/2010 Available at: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-18012010-AP/EN/3-18012010-AP-EN.PDF

Eurostat (2010a) Income Poverty and Material Deprivation in European countries, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Flora, P. (ed.) (1986): *Growth to Limits: The Western European Welfare States since World War II*, Berlin: Walter de Gruyter.

Gerovska-Mitev, M. (2009) “*The well-being of children and young people in difficult economic times*”, Skopje: UNICEF.

Government of the Republic of Macedonia (2001) Poverty Reduction Strategy Paper (interim version).

Gugushvil, A. (2011) Material Deprivation, Social Class and Life Course in the Balkans, Eastern Europe and Central Asia, *Studies of Transition States and Societies*, Vol. 3 Issue 1: 39-54

Guio and Maquet (2007) “Material deprivation and poor housing” in *Comparative EU*

Statistics on Income and Living Conditions: Issues and Challenges. Luxembourg: Eurostat.

Министерство за труд и социјална политика (2010) Национална стратегија за вработување 2015, www.mtsp.gov.mk

Министерство за труд и социјална политика (2011) Национален акционен план 2011-2013, www.mtsp.gov.mk

Министерство за труд и социјална политика (2010) Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост, www.mtsp.gov.mk

Министерство за труд и социјална политика (2011) Стратегија за интензивирање на социјалната инклузија на Ромите во системот на социјална заштита во РМ за периодот 2012-2014, www.mtsp.gov.mk

Mishra, R. (1990): *The Welfare State in Capitalist Society: Policies of Retrenchment and Maintenance in Europe, North America and Australia*, New York et al.: Harvester Wheatsheaf.

Nolan, B. and Whelan, C.T. (1996) “Measuring Poverty Using Income and Deprivation Indicators: Alternative Approaches” in *Journal of European Social Policy*, Vol. 6, No.3: 225-240.

Percy-Smith, J. (ed.) (2000) *Policy Responses to Social Exclusion Towards inclusion?* Buckingham: Open University Press.

Perry, B. (2002) “The Mismatch between Income Measures and Direct Outcome Measures of Poverty” in *Social Policy Journal of New Zealand*, issue 19, 101-127.

Pierson, P. (1994): *Dismantling the Welfare State? Reagan, Thatcher, and the Politics of Retrenchment*, Cambridge: Cambridge University Press.

Townsend, P. (1979) *Poverty in the United Kingdom: A Survey of Household Resources and Standards of Living*. London: Allan Lane.

UNDP (2009) *People Centred Analysis*, Skopje: UNDP

UNDP (2010) *People Centred Analysis*, Skopje: UNDP

Whelan, C. T., Layte, R. and Maître, B. (2002), ‘Multiple Deprivation and Persistent Poverty in the European Union’, *Journal of European Social Policy*, 12:2:91-105

World Bank (2003) *FYR Macedonia: Tackling Unemployment*, World Bank.

Закон за вработување на инвалидни лица, Службен весник бр. 44/2000

Закон за вработување и осигурување во случај на невработеност, Службен весник бр. 37/97, 51/2011, 11/2012

Закон за минимална плата, Службен весник бр.11/2012

Закон за пензиско и инвалидско осигурување, Службен весник бр.80/93, 51/2011, 11/2012

Закон за социјална заштита, Службен весник бр. 79/2009, 11/2011

ПРИЛОГ: АНКЕТЕН ПРАШАЛНИК

СЕКЦИЈА 1: ОСНОВНИ ИНФОРМАЦИИ ЗА ДОМАЌИНСТВОТО

D1. Пол на главата на домаќинството

1. Маж
2. Жена

D2. Колку години има главата на вашето домаќинство: ____ ____

D3. Национална припадност на главата на домаќинството

1. Македонска
2. Албанска
3. Турска
4. Ромска
5. Влашка
6. Српска
7. Бошњачка
8. Друга

D4. Кој јазик вообичаено/најчесто го употребувате во секојдневната меѓусебна комуникација во вашето домаќинство?

1. Македонски
2. Албански
3. Турски
4. Ромски
5. Влашки
6. Српски
7. Бошњачки
8. Друг

D5. Како би го дефинирале вашето домаќинство? Дали тоа е:

1. Брачен пар со деца
2. Друго домаќинство со деца
3. Домаќинство без деца
4. Старечко домаќинство без деца (65+)

D6. Вкупен број на членови на домаќинството

1. Еден член
2. Два члена
3. Три члена
4. Четири члена
5. Пет члена
6. Шест члена и повеќе

D7. БРОЈ НА ДЕЦА ВО ДОМАЌИНСТВОТО

D7a. Вкупен број на деца во домаќинството на возраст од 0 - 6 години:

D7b. Вкупен број на деца во домаќинството на возраст од 7 - 14 години:

D7c. Вкупен број на деца во домаќинството на возраст 15 -18 години:

D7d. Вкупен број на деца во домаќинството на возраст 19 или повеќе години

D8. Ниво на образование на главата на домаќинството

1. Без образование
2. Некомплетно основно образование
3. Основно образование
4. Средно образование со три години
5. Средно образование со четири години
6. Више образование
7. Високо образование
8. Магистратура
9. Докторат

D9. Економски статус на главата на домаќинството

1. Вработен (со уплати на придонеси за социјално осигурување)
2. Вработен (без уплата на придонеси за социјално осигурување)
3. Невработен
4. Студент
5. Лице кое извршува домашни обврски

6. Пензионер
7. Невработен заради болест или инвалидитет

D10. Број на вработени во домаќинството

1. Без вработени
2. Еден вработен
3. Двајца вработени
4. Тројца и повеќе вработени

СЕКЦИЈА 2: МАТЕРИЈАЛНА ЛИШЕНОСТ

Q1. Ве молиме наведете го објектот во кој живее вашето домаќинство ?

1. Сопствена куќа / стан со имотен лист
2. Сопствена куќа / стан без имотен лист
3. Изнајмено живеалиште по пазарна цена
4. Изнајмено живеалиште под пазарна цена, или без никаква цена
5. Импровизиран дом / колиба

Q2. Според вас, кои од подолу наведените работи не можете да си ги дозволите во Вашето домаќинство?

Q2_1	1.	Редовно да ја плаќате киријата или сметките за струја, вода и сл.
Q2_2	2.	Да ја одржувате температурата во целиот дом на потребното ниво
Q2_3	3.	Не можете да излезете накрај со неочекувани трошоци
Q2_4	4.	Да јадете месо, риба, или некој друг протеински еквивалент, секој втор ден
Q2_5	5.	Еднаш годишно да одите на еднеделен одмор надвор од вашиот дом
Q2_6	6.	Да имате кола
Q2_7	7.	Да имате машина за перење
Q2_8	8.	Да имате колор телевизор
Q2_9	9.	Да имате телефон (мобилен или фиксен)
Q2_10	10.	Можам да си дозволам сè од наведеното

Q3. Според вас , која е причината заради која Вашето домаќинство не може да си ги дозволи претходно наведените работи?

1. Заради финансиска неможност
2. Не сакаме/ не ни е потребно
3. Друго _____

Q4. Колку соби имате на располагање во вашиот дом?

1. Една
2. Две
3. Три
4. Четири и повеќе

Q5. Дали вашите деца имаат сопствена соба?

1. Да
2. Не, бидејќи сме повеќе членови
3. Не, заради други причини

Q6. Дали имате купатило во домот?

1. Да, тоалет и бања
2. Да, само тоалет без бања
3. Не, немаме купатило во домот, туку во дворот
4. Не, немаме купатило воопшто

Q7. Дали имате греење во домот?

1. Да, централно греење
2. Да, сопствено греење на струја
3. Да, сопствено греење на дрва
4. Да, сопствено греење (друго)
5. Не, немаме греење во домот

Q8. Дали имате пристап до вода во домот?

1. Да, од јавниот водовод
2. Да, но од други извори (сопствен хидрофор, бунар)
3. Немаме пристап до вода од домот

СЕКЦИЈА 3: ЖИВОТЕН СТАНДАРД

Q9. Ве молиме, наведете колку во просек изнесува месечниот приход на Вашето домаќинство во последнава година?

- 01. 0-3,000 ден.
- 02. 3,001-6,000 ден.
- 03. 6,001-9,000 ден.
- 04. 9,001-12,000 ден.
- 05. 12,001 - 15,000 ден
- 06. 15,001 - 18,000 ден
- 07. 18,001 - 21,000 ден
- 08. 21,001 - 24,000 ден
- 09. 24,001 - 27,000 ден
- 10. 27,001 - 30,000 ден
- 11. 30,001 - 45,000 ден
- 12. 45,001 + ден

- 98. Одбива да одговори
- 99. Не знае

Q10. Дали во последниве 2-3 години се соочувате со намалување на приходите во Вашето домаќинство?

- 1. Да, приходите ми се намалени
- 2. Не, приходите ми се исти
- 3. Не, приходите ми се зголемуваат

Q11. Кои се причините за намалување на приходите во Вашето домаќинство?

- 1. Промени на пазарот на труд (губење на работа, намалување на плата, непостојаност на работно место и сл.)
- 2. Здравствени причини
- 3. Други причини

Q12. Дали постојните приходи му обезбедуваат пристоен животен стандард на Вашето домаќинство?

- 1. Да
- 2. Не

Q13. Што подразбирате под пристоен животен стандард на Вашето домаќинство?

Q14a. Кои се изворите на месечните приходи на Вашето домаќинство?

Q14b. Кој е најважниот извор на месечен приход на Вашето домаќинство?

	Q14a (можни се повеќе одговори)	Q14b (само еден одговор)
Приходи од редовен работен однос	Q14a_1.....1	1
Приходи надвор од редовен работен однос (сезонски работи, непријавени работници)	Q14a_2.....2	2
Приходи од пензии	Q14a_3.....3	3
Примања од странство	Q14a_4.....4	4
Приходи од земјоделство	Q14a_5.....5	5
Приходи од имот (закуп, продажба)	Q14a_6.....6	6
Заеми	Q14a_7.....7	7
Од социјална помош	Q14a_8.....8	8
Друго	Q14a_9 (запиши) _____	(запиши) _____

Q15. Ве молиме, наведете колку во просек изнесува месечниот приход на Главата на Вашето домаќинство?

- 01. 0-3,000 ден.
- 02. 3,001-6,000 ден.
- 03. 6,001-9,000 ден.
- 04. 9,001-12,000 ден.
- 05. 12,001 - 15,000 ден
- 06. 15,001 - 18,000 ден
- 07. 18,001 - 21,000 ден
- 08. 21,001 - 24,000 ден
- 09. 24,001 - 27,000 ден
- 10. 27,001 - 30,000 ден
- 11. 30,001 - 45,000 ден
- 12. 45,001 + ден

- 98. Одбива да одговори
- 99. Не знае

Q16. Дали во последните 2 – 3 години сте принудени да се задолжувате во банка или во друга финансиска институција, со цел да го задржите постојаното ниво на животен стандард?

- 1. Да
- 2. Не

Q17. Кое од следново се однесува на Вас?

- 1. Можам да купам сè што сакам
- 2. Можам да купам нешто повеќе од неопходното
- 3. Можам да го купам само неопходното
- 4. Немојам да го купам дури ни неопходното

СЕКЦИЈА 4: СОЦИЈАЛНА ИСКЛУЧЕНОСТ

Q18. Колку често, во текот на годината, Вие или членовите на Вашето домаќинство посетувате културни настани (театар, кино, балет, опера, итн.)?

1. Не посетуваме
2. Ретко, еднаш до двапати годишно
3. Еднаш до двапати месечно
4. Секоја недела

Q19. Во кои од подолу наведените организации, Вие или членовите на Вашето домаќинство, земате учество?

- Q19_1 1 Политички партии
Q19_2 2 Црква и други религиозни организации
Q19_3 3 Спортски или рекреативни организации
Q19_4 4 Хуманитарни организации
Q19_5 5 Други видови групи или организации
Q19_6 6 Не земаме учество во ниту еден вид организација

Q20. Колку често вие или членовите на Вашето домаќинство, земате учество во некоја форма на доброволна активност, како на пример: помош на сиромашни лица, помош на стари лица, помош на хендикепирани лица, уредување на животна средина, итн.?

1. Секој ден
2. Секоја недела
3. Неколку пати месечно
4. Еднаш месечно
5. Најмалку еднаш годишно
6. Никогаш

Q21. Дали Вие или членовите на Вашето домаќинство користите јавен транспорт?

1. Да
2. Не користиме јавен транспорт (заради немање пристап до истиот)
3. Не користиме јавен транспорт (заради користен сопствен или приватен транспорт)
4. Не користиме јавен транспорт (заради неможност за плаќање)

Q22. Дали Вие или членовите на Вашето домаќинство ги користите услугите на јавното здравство?

1. Да, бидејќи имаме здравствено осигурување
2. Да, но само оние услуги кои не бараат здравствено осигурување (вакцинација, бесплатни прегледи)
3. Не, бидејќи немаме здравствено осигурување
4. Не, бидејќи користиме приватни здравствени услуги
5. Друго (запиши) _____

Q23. Дали Вие или членовите на Вашето домаќинство користите интернет во домот?

1. Да
2. Не, бидејќи не ни е потребно
3. Не, бидејќи не можеме да си дозволиме
4. Друго _____

Q24. Дали членовите на Вашето домаќинство, кои се на возраст од над 65 години, се корисници на еден од следниве видови пензија: старосна пензија, инвалидска пензија, семејна пензија, минимална пензија?

1. Да, сите
2. Да, но не сите
3. Не, ниту еден
4. Немаме членови кои се над 65 години

Q25. Дали членовите на Вашето домаќинство, кои се на возраст од над 65 години, земаат учество во некои од следниве форми на организации?

Q25_1 1 Политички партии

Q25_2 2 Црква и други религиозни организации

Q25_3 3 Спортски или рекреативни организации

Q25_4 4 Хуманитарни организации

Q25_5 5 Пензионерски клубови

Q25_6 6 Доброволни активности

Q25_7 7 Други видови групи и организации

Q25_8 8 Не земаат учество во ниту една форма на организација

Q26. Дали невработените членови на Вашето домаќинство се корисници на некои од следниве видови материјално осигурување во случај на невработеност?

Q26_1 1 Паричен надоместок

Q26_2 2 Подготовка за вработување (обука, преквалификација или доквалификација)

Q26_3 3 Здравствена заштита

Q26_4 4 Право на пензиско и инвалидско осигурување

Q26_5 5 Социјална помош

Q26_6 6 Не се корисници на ниту една форма на материјално осигурување во случај на невработеност

Q26_7 7 Нема невработени

Q27. Дали децата (до 18 години) во Вашето домаќинство се вклучени во образование?

Q27_1 1 Не, не се на школска возраст

Q27_2 2 Да, во предучилишно образование (јасли, градинка)

Q27_3 3 Да, во основно училиште

Q27_4 4 Да, во средно училиште

Q27_5 5 Да, но не сите деца

Q27_6 6 Не, ниту едно дете не е вклучено во образование

Q28. Која е главната причина поради која детето/децата не е/се вклучено/и во образованието?

1. Немање финансиска можност

2. Здравствени причини

3. Обврски за помош во домот

4. Немање регулирани документи за државјанство/престој

5. Друго (запиши) _____

„Наодите во оваа студија обезбедуваат мошне добар придонес кон академската дебата, преку овозможување достапност на димензиите на сиромаштијата во Македонија како и преку овозможување на читателите да ги разберат заклучоците и потребните консеквенци за развој на политиките. Може само да посакаме креаторите на социјалната политика во Македонија темелно да го проучат поглавјето „Заклучоци и препораки“. Авторката успева во оформување на конкретни и релевантни заклучоци врз база на богатите квантитативни и квалитативни податоци. Особено препораките на оваа студија се од огромно значење за развој на политиките кои имаат за цел да ја намалат стапката на сиромаштија во Македонија“.

Д-р Хајнц Бонгартц, Фондација Фридрих Еберт, Македонија

„Најголемо внимание во презентираниот труд, кој има истражувачки карактер, заслужуваат две многу прецизно изведени научни тези: за прв пат во нашата литература имаме предложен профил на сиромашните домаќинства во Република Македонија (досега нивни видови беа посочени во традиционалната, хроничната и новосоздадената сиромаштија), и измерен е индикаторот на кумулирани показатели кои најмногу ја загрозуваат благосостојбата на домаќинствата. Трудот во целина претставува пример за одлична презентација на научно истражување каде се почитувани методолошките принципи; се применува компарација со други истражувања во земјата и светот; се анализираат правни документи и функционирањето на системот; се даваат своивидувања во однос на мерките; и се почитуваат и следат актуелните предлози и политики на Европската Унија“.

Проф. Д-р Марија Донева, Филозофски Факултет, Скопје